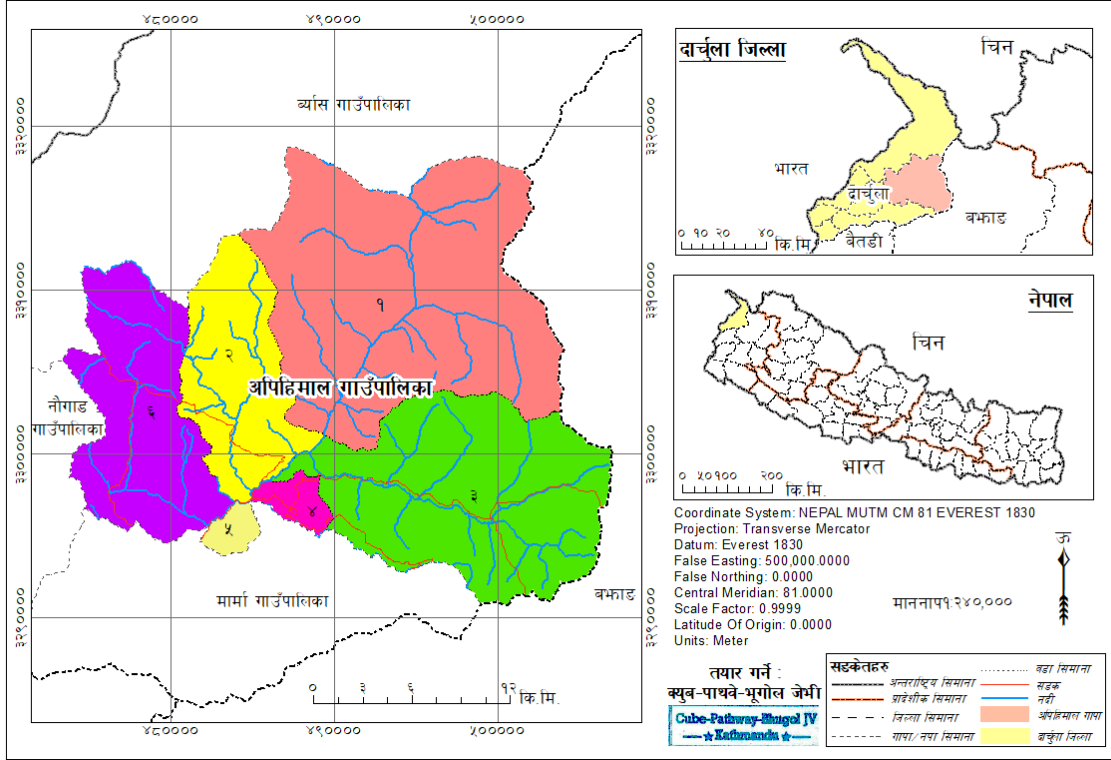

राजस्व सुधार कार्ययोजना

२०७९/८०-२०८१/८२

अपिहिमाल गाउँपालिका

अपिहिमाल गाउँपालिका

दार्चुला जिल्ला

२०७९

कृतज्ञता ज्ञापन

नागरिकका असिम आकांक्षालाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय तहको विकासलाई तीव्रतर किसिमले अघि बढाउन सबैभन्दा धेरै आवश्यक पर्ने र प्रायः सधैं अपुग हुने विषय भनेको स्रोत अर्थात् राजस्व नै हो । स्थानीय तह आफैले पर्याप्त राजस्व सङ्कलन गर्न सकेको खण्डमा स्थानीय तह आत्मनिर्भर हुन जानेछ र स्थानीय तह आत्मनिर्भर हुँदै जाँदा यसले सङ्घीयताको दीगोपन समेत टेवा पुऱ्याउने छ । नेपालको राज्य व्यवस्था सङ्घीय स्वरूपमा रूपान्तरण भई स्थानीय तह गठन भएको पाँच वर्ष पुग्दै गर्दा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा हुनु प्राथमिकतापूर्ण कार्य भएको छ ।

स्थानीय शासन सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ उपदफा २ (ख) ले राजस्व परामर्श समितिको काम, कर्तव्य अधिकार अन्तर्गत राजस्वका स्रोत, दायरा र दर समेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको अनुमान गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ । यस्तै सोही ऐनको दफा ६६ उपदफा (क) ले स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार अन्तर्गत आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने आय, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण, आन्तरिक ऋण तथा अन्य आयको प्रक्षेपण गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ ।

स्थानीय तहको राजस्वको वर्तमान अवस्था, कानुनी रूपमा अख्तियार प्राप्त राजस्वका क्षेत्रहरू तथा स्थानीय तहको अवस्था अध्ययन गरी यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले आगामी तीन वर्षको राजस्वको प्रक्षेपण समेत गरेको छ । अख्तियार प्राप्त कतिपय क्षेत्रहरूमा राजस्व सङ्कलन गर्न नसकिरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा यस कार्ययोजनाले न्यायपूर्ण तरिकाले र नागरिकको मन जितेर सम्बन्धित सबै क्षेत्रमा करका दर, दायरा र क्षेत्र बिस्तार गरी समग्र आन्तरिक राजस्वको आकार वृद्धि गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने छ, भन्ने विश्वास लिएका छौ ।

यस महत्वपूर्ण कार्यमा आर्थिक सहयोग प्रदान गर्नु भएकोमा प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, सुदुरपश्चिम तथा स्थानीय तहको राजस्वको अध्ययन गरी यस महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्ने काममा कार्यमा खटिनु हुने सम्पूर्ण विज्ञहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछौ । साथै, यो दस्तावेज तयार गर्न सूचना र अन्य सहयोग प्रदान गर्ने गाउँपालिकाका सबै कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूलाई समेत हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छौ ।

क्युव-पाथवे-भूगोल जेभी

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

परिच्छेद एक: परिचय	१
१.१ पृष्ठभूमि	१
१.२ राजस्व सञ्चार कार्ययोजनाको औचित्य	२
१.३ राजस्व सञ्चार कार्ययोजनाको उद्देश्यह	३
१.४ अपेक्षित परिणाम	४
१.५ राजस्व सञ्चार कार्ययोजना तर्जिमा विधि र प्रकृया	५
१.६ राजस्व सञ्चार कार्ययोजनाका सीमाह	८
परिच्छेद दुई: गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	१०
२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय	१०
२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था	१५
२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था	१६
परिच्छेद तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता	१७
३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था	१७
३.१.१ संवैधानिक व्यवस्था	१७
३.१.२ कानूनी व्यवस्था	१८
३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	२५
३.३ आन्तरिक राजस्व सञ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण	२६
३.३.१ कर राजस्व	२७
३.३.२ गैरकर राजस्व	३७
परिच्छेद चार: आय सञ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सञ्कलन अवस्था	५०
४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति	५०
४.१.१ राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण	५०
४.२ आय सञ्कलनको संस्थागत क्षमता	५४
४.२.१ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति	५४
४.२.२ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन	५५
४.३ विगतको आय परिचालनको अवस्था	५६
४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालह	५७
परिच्छेद पाच: राजस्व सञ्चार कार्ययोजना	६०
परिच्छेद छ: आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण	६३
६.१ राजस्व सञ्चार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण	६३

६.२ गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण	६५
परिच्छेद सात: अपेक्षित नतिजा	७२
परिच्छेद आठ: अन्यामन तथा मल्ल्याकन	७७
अन्याची	८१
अन्याची १: सन्दर्भ सामग्रीहको सची	८२
अन्याची २: कार्यक्रममा सहभागीहको सूची र कार्य सम्पन्नको पत्र	८५

तालिका सूची

तालिका १: वडा अनस्रार क्षेत्रफल	११
तालिका २: वडा अनुसार जनसंख्या तथा घरधारी	१२
तालिका ३: जातजाती अनस्रार जनसंख्या विवरण	१२
तालिका ४: अपिहिमाल गाउपुलिकाको मानव संसाधनको अवस्था	१६
तालिका ५: तहगत राजस्व अधिकार	१७
तालिका ६: एकल कर प्रशासन अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह बिच बाडुफाटु व्यवस्था	२३
तालिका ७: गाउपुलिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था	२५
तालिका ८: सम्भाव्य सम्पत्ति करदाता तथा सम्पत्ति कर	२८
तालिका ९: जग्गा सम्बन्धी विवरण	२९
तालिका १०: घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विवरण	३१
तालिका ११: व्यवसाय कर सम्बन्धी विवरण	३२
तालिका १२: विज्ञापन कर सम्बन्धि विवरण	३५
तालिका १३: जडीवट्टीको विवरण	३६
तालिका १४: बहाल बिटौरी शूलक सम्बन्धी विवरण	३९
तालिका १५: नक्शापास दस्तूर सम्बन्धी विवरण	४०
तालिका १६: सिफारिश तथा प्रमाणित सम्बन्धी विवरण	४२
तालिका १७: व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शूलक सम्बन्धी विवरण	४३
तालिका १८: पार्किङ शूलक सम्बन्धी विवरण	४५
तालिका १९: सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय सम्बन्धी विवरण	४६
तालिका २०: गाउपुलिका-नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा	४८
तालिका २१: राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण	५१
तालिका २२: राजस्व परामर्श समितिको विवरण	५५
तालिका २३: विगतको आय परिचालनको अवस्था तथा अनुमान	५६
तालिका २४: राजस्व सञ्चार कार्ययोजनाह	६०
तालिका २५: गैरकर राजस्व सूधार योजनाह	६१
तालिका २६: आगामी आ.व.का लागि राजस्व प्रक्षेपणका आधारह (।. हजारमा)	६३
तालिका २७: गाउपुलिकाको आगामी ३ आर्थिक वर्षको आन्तरिक राजस्वको प्रक्षेपण	६६
तालिका २८: गाउपुलिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा	७६
तालिका २९: अनुगमन तालिका	७८

चित्र सूची

चित्र १: राजस्व सञ्चार कार्ययोजना तर्जमाको लागि अवलम्बन गरिएका चरणहरू	५
चित्र ३: अपिहिमाल गाउँपालिका अवस्थिती नक्शा	११
चित्र ४: तहगत राजस्व अधिकार	१८
चित्र ५: स्थानीय तहको आय स्रोत	२३
चित्र ६: राजस्व तथा करका विभिन्न शीर्षकहरू	२७
चित्र ६: व्यवसाय कर सलनको सम्भावित सूधारहरू	३३
चित्र ७: राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू	५७
चित्र ८: राजस्व चक्र	७७

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको सरकारहरूको सङ्घीय संरचनालाई अवलम्बन गरेको छ। संविधानले स्थानीय तहहरूमा कुशल र प्रभावकारी सेवाहरू प्रदान गर्न सफल स्थानीय तहहरूको परिकल्पना गरेको छ। यसै बमोजिम स्थानीय सरकारलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्यजिम्मेवारी पूरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्थाका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान दिन सक्ने व्यवस्था गरेको छ। सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्ता अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पूरा गर्न संभव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँड गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबिच शक्तिको बाँडफाँड गरिने हुँदा सङ्घीय वित्त व्यवस्थाका मान्यता अनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरू लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संबैधानिक रूपमै प्रदान गरिएको छ। नेपालको संविधान (भाग १९, अनुसूची ८) मा आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रको विषयमा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश वा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल नहुने गरी कानून बनाई कर लगाउन सक्ने व्यवस्था गरिए अनुरूप स्थानीय तहहरूले राजस्व अधिकारको प्रयोग गरी कर तथा गैरकर सङ्कलनका आधारभूत मान्यता अनुरूप राजस्व, कर, शुल्क र दस्तुर उठाउन सक्नेछन्। अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र सङ्घीय कानून बमोजिम राजस्व बाँडफाँड वापत रकम प्राप्त गर्नसक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानुनी व्यवस्था समेत गरिएको छ। त्यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ र अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई विभिन्न किसिमका राजस्वको स्रोत, संभाव्य राजस्वको पहिचान, सङ्कलन, राजस्व बाँडफाँडको अधिकारको प्रत्यायोजन गरेको छ। खासगरी स्थानीय तहको उद्देश्य भनेको स्थानीय तहलाई वित्तीय रूपमा सफल बनाउने, स्थानीय तहको खर्च व्यवस्थापन गर्ने र स्थानीय तहमा सुशासनको प्रत्याभूती गराउने पनि हो।

स्थानीय तहहरूले आफूलाई तोकेको कार्य र जिम्मेवारी पूरा गर्नको लागि वित्तीय दृष्टिले सक्षम हुनु पर्दछ। वर्तमान अवस्थासम्म अधिकांश स्थानीय तहहरू सङ्घ र प्रदेशबाट प्रदान गरिएको बाह्य स्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छ। स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय राजस्व उठाउने अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ तापनि उनीहरू करको संभाव्यता पहिचान गर्न, कर सम्बन्धी डाटावेस बनाउन र कर प्रशासनलाई नियमन गर्न कमजोर देखिन्छन्।

संविधान र कानूनबाट प्राप्त अधिकारलाई उपयोग गर्ने क्रममा स्थानीय तहहरू प्रदेश र सङ्घको मुख मात्रै ताक्ने र आन्तरिक स्रोत र राजस्व परिचालनमा लामो समय उदासिन हुने हो भने त्यसले

दीर्घकालमा स्थानीय तहको स्वायत्तता र दिगोपनमा प्रश्न उठ्न सक्ने कुरालाई नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन । यसबाट छुटकारा पाउनको लागि स्थानीय तहहरूको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा कानून सम्मत ढंगले बृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य आवश्यकता रहन्छ । उल्लेखित कार्य गर्नको लागि स्थानीय तहहरूसँग राजस्व सुधार कार्य योजनाको खाँचो देखिन्छ ।

यही खाँचोलाई पूरा गर्नको लागि प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम, नेपाल सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयद्वारा राष्ट्रव्यापी रूपमा संचालित राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी कार्यक्रमले प्रदेश तथा स्थानीय शासन पद्धतिलाई दिगो, समावेशी र जवाफदेही बनाउने लक्ष्य लिएको छ । यस कार्यक्रम अर्न्तगत सञ्चालन हुने गतिविधिहरू प्रदेश तथा स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकास गर्नेतिर लक्षित रहेका छन् । साथै, प्रदेश तथा स्थानीय तहहरूको संस्थागत क्षमता अभिवृद्धिमा पनि यस कार्यक्रमले सहयोग पुर्याउने प्रावधान रहेको छ । सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय बीच सम्झौता भइ प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको छ । यसै सन्दर्भमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि राजस्व सुधारका कृयाकलापहरू पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका कृयाकलापहरूको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभाव समेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमको वित्तीय र क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीको प्राविधिक सहयोगमा अपि हिमाल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने कार्य अगाडि बढाईएको छ ।

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य

नेपालको संविधानले नेपालको राज्य संरचना सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको हुने तथा राज्यशक्तिको प्रयोग तीनै तहले गर्ने व्यवस्था गरेको छ । देशमा सङ्घियता आएपछि पहिले केन्द्रले दिने रकम तथा बजेटमा मात्र आश्रित स्थानीय तहहरूलाई पनि आफैँले राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने अधिकार प्रत्याभूत गरिएको छ । त्यसैले स्थानीय तहलाई सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट उपलब्ध हुने विभिन्न अनुदान तथा राजस्व विनियोजन बाहेक स्थानीय राजस्व अधिकार अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क तथा दण्ड जरिवाना जस्ता गैर कर लगाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ । साथै स्थानीय तहले अन्य स्वदेशी सङ्घसंस्थाबाट अनुदान रकम प्राप्त गर्नसक्ने, नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति लिएर वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन सक्ने तथा नेपाल सरकारको सहमति लिएर वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही आन्तरिक ऋण लिन सक्ने कानुनी व्यवस्था समेत छ ।

अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ द्वारा अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणलाई व्यवस्थापन गरिनुका साथै स्थानीय तहले कर लगाउदा वैज्ञानिक करका आधारभूत मान्यताहरूका आधारमा कर करदाताले तिर्न सक्ने क्षमता र कर प्रणाली समानता र न्यायमा आधारित रहने

गरी स्थापना गर्न, स्वेच्छिक रूपमा कर तिर्न प्रेरित हुने वातावरण सिर्जना गर्न र कर लगाउदा करको आधार, करको दर र कर तिर्ने अवधि निश्चित गर्न, स्थानीय तहको आन्तरिक राजस्व सुधार कार्य योजनाको निर्माण अपरिहार्य छ ।

संवैधानिक अधिकारभिन्न रही स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (२०७४) ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकालाई आन्तरिक आय परिचालन गर्नसक्ने उल्लेख्य अधिकार दिएको भए तापनि ती अधिकारलाई व्यवस्थित तरिकाले कार्यान्वयन गर्न सक्ने क्षमता सबैमा विकास भइसकेको छैन । यसको पछाडि अनेक कारणहरू हुनसक्छन् जस्तै सङ्घिय संरचनाको अभ्यास नयाँ हुनु, आयका श्रोतहरूको पहिचान गर्नसक्ने खालको दक्ष जनशक्ति अधिकांश स्थानीय तहहरूमा नहुनु, स्थानीय तहहरूसँग रहेका संभाव्य श्रोतहरूका बारेमा तथ्याङ्क नहुनु, राजस्व सङ्कलन र त्यसको बाँडफाँड बारेमा जनतालाई बुझाउन नसक्नु, स्थानीय तहमा राजस्वको दायरा बृद्धि गर्ने सम्बन्धमा स्थानीय तहको नेतृत्वको इच्छाशक्ति कम हुनु आदि ।

स्थानीय तहहरूको राजस्व सम्बन्धी वर्तमान स्थितिको विश्लेषण गरी राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूको पहिचान गर्न र सोका आधारमा आगामी तीन वर्षको राजस्व प्रक्षेपण कार्यमा सहजीकरण गर्ने प्रयोजनका लागि सुदुरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गतको प्रादेशिक सुशासन केन्द्रको चालु आ. व. २०७८/०७९को स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार अपि हिमाल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरिएको छ ।

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उद्देश्यहरू

यस कार्यक्रमको समग्र उद्देश्य गाउँपालिकाको आन्तरिक आय तथा राजस्वको विद्यमान अवस्था विश्लेषण गर्नु र व्यवहारिक तथा प्रभावकारी राजस्व प्रणालीको विकास गर्नु हो । यस उद्देश्यको प्राप्तिका लागि देहाय अनुसारका सहायक उद्देश्यहरू निर्धारण गरिएको छ :

- स्थानीय तहका जनप्रतिनिधीहरू तथा कर्मचारीहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा शीर्षकगत रूपमा सम्भावित कर/गैर करका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्ने ।
- स्थानीय तहमा राजस्वका विभिन्न श्रोतहरूको लेखाजोखा (यथार्थ असुली सहित) गर्ने र वृद्धिका संभावनाहरू पहिचान गर्ने ।
- स्थानीय तहको राजस्व प्रशासनको संगठनात्मक संरचना सङ्कलन तथा बिलिंग पद्धति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कार्य कुशलताको विश्लेषण गर्ने ।

- स्थानीय तहका आन्तरिक आय वृद्धिका संभावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्य योजना तयार गर्ने ।
- राजस्व सुधारका नयाँ संभावनाहरूको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनुपर्ने भावी रणनीति सहित आगामी ३ आर्थिक वर्षका लागि कार्य योजना (२०७९/०८०-२०८१/०८२) सहित राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्ने ।
- स्थानीय तहको विद्यमान आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक वर्षमा गर्नु पर्ने सुधारका लागि सुझाव सहित नमुना तयार गर्ने ।

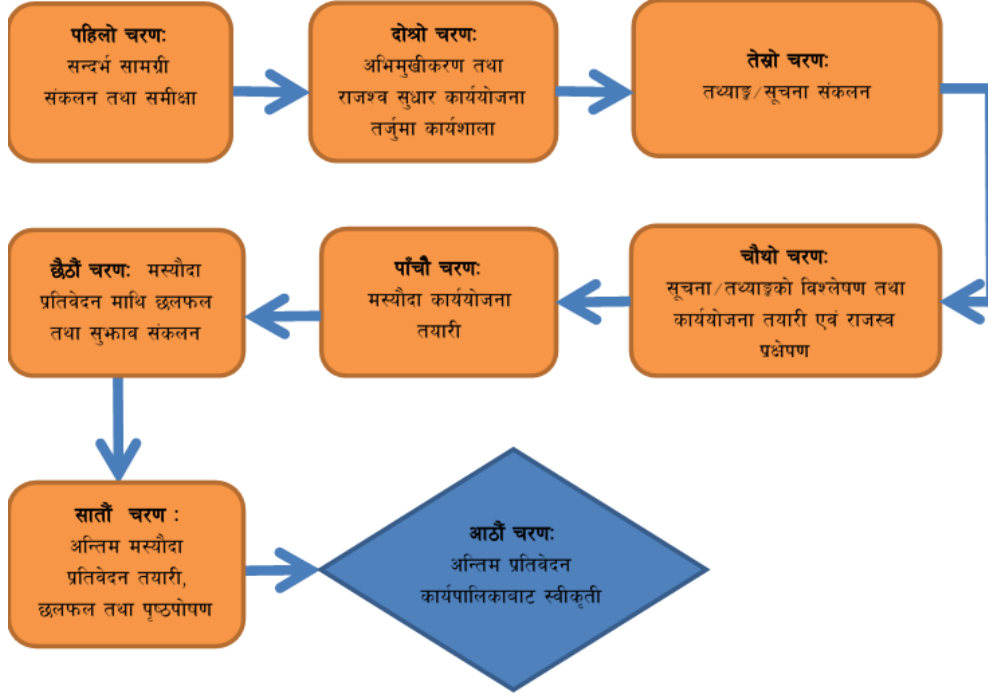
१.४ अपेक्षित परिणाम

स्थानीय तहहरूलाई वित्तीय रूपमा सवल बनाउने र खर्च व्यवस्थापन गर्न सक्षम बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्नु मुख्य अपेक्षित परिणाम हुनेछ साथै यस कार्ययोजना मार्फत तल उल्लेखित कुराहरू प्राप्त हुनेछन :

- सम्बन्धित स्थानीय तहहरूका जनप्रतिनिधीहरू, कर्मचारी सबैले राजस्व सुधार सम्बन्धी अभिमुखीकरण प्राप्त गरी आन्तरिक आय तथा कर सम्बन्धी विषयमा आवश्यक जानकारी हासिल गरेका हुनेछन् ।
- सहभागितामूलक विधिद्वारा तोकिएका स्थानीय तहको सूचना र तथ्याङ्कमा आधारित कार्यान्वयन योग्य राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार भएको हुनेछ ।
- आन्तरीक आयका नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान भई सो समेत समावेश भएको राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको आन्तरिक आयमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- नमुना आर्थिक ऐन आगामी आर्थिक वर्षबाट यथार्थतामा कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।

१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधि र प्रकृया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्बन गरिएका विधि चरणहरूलाई देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ (चित्र नं.: १) ।

lrg 1M /fh:j ;Úwf/ sfo{of]hgf thÚ{dfs} nflu cjnDag ul/Psf r/)fx;

पहिलो चरण: सन्दर्भ सामग्री सङ्कलन तथा समीक्षा

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामग्रीहरूको सङ्कलन तथा अध्ययन गरियो । यस अध्ययन कार्यको लागि पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामग्रीहरू सङ्कलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो । जस मध्ये नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ (संशोधन सहित), संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साभेदारी तथा लगानी ऐन २०७५, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन २०७३ (संशोधन २०७६), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, सहकारी ऐन २०७५ आदि रहेका छन् । यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरूमा सुदूरपश्चिम प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५ आदि रहेका छन् । यस क्रममा अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामग्रीहरू अनुसूची १ मा दिइएको छ ।

दोस्रो चरण: अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यशाला

स्थानीय तहमा कार्य प्रारम्भ गर्नुभन्दा पहिले राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि क्याव-पाथवे-भूगोल जेभीबाट खटिएका विज्ञ टोलीले स्थानीय तहका प्रमुख तथा उप-प्रमुख, स्थानीय तहको राजस्व परिचालन सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीहरु र राजस्व परामर्श समितिका पदाधिकारीहरुलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी सम्बन्धमा अभिमुखीकरण गर्ने कार्य गरेको थियो ।

तेस्रो चरण: तथ्याङ्क/सूचना सङ्कलन

कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यका लागि संस्थागत सूचना तथा तथ्याङ्कहरु समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ । यसका लागि स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण, वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरु, राजस्व सम्बन्धी कानूनहरु, प्रगति विवरणहरु, आम्दानी तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण प्रतिवेदन, संभाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरुबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्याङ्क सङ्कलन गरियो । त्यस बाहेक, उद्योग वाणिज्य संघ, यातायात व्यवसायीहरुको संगठन, होटल व्यवसायीहरुको संगठन आदि पेशागत एवम् व्यवसायीक संस्थाहरु लगायतका सरोकारवाला पक्षहरुसंगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गरिएको थियो । राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरु सङ्कलन गरिएको थियो:

- राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाह सम्बन्धी विवरण
- राजस्व परिचालनका लागि अबलम्बन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरु
- कम्तीमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरुको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण
- चालु वर्षको हालसम्मको यथार्थ आय विवरण
- चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- आन्तरिक राजस्व (कर तथा गैरकर) सङ्कलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दर सम्बन्धी विस्तृत विवरण
- आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको संभावित नयाँ क्षेत्रहरु सम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचना
- राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्ययोजनाहरु, सम्पन्न गर्ने समय तथा सोको जिम्मेवारी, आदि ।

कुनै सूचनाहरु/तथ्याङ्कहरु नमिल्दो र असंगतिपूर्ण देखिन गएमा त्यसलाई पुनः प्रमाणिकरण गरिएको थियो । यसरी प्रमाणिकरण गरिसकिएको तथ्याङ्कलाई कार्ययोजनाको उद्देश्यहरुले खोजे अनुसार तालिकामा रुपान्तरण गरिएको थियो । वस्तुगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क गाउँपालिका

तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ को अनुसूची २ अनुसार र विषयगत विश्लेषणको लागि आवश्यक तथ्याङ्क अनुसूची ३ अनुसार सङ्कलन गरिएको थियो ।

चौथो चरण: सूचना/तथ्याङ्कको विश्लेषण तथा कार्ययोजना तयारी एवम् राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको लागि आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क सङ्कलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरूलाई विश्लेषण गरिएको छ । सूचना/तथ्याङ्क विश्लेषणको लागि तथ्याङ्कीय तथा गुणात्मक विधि दुवैलाई प्रयोगमा ल्याइएको छ । राजस्व सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरू पहिचानको लागि गुणात्मक विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको छ भने राजस्वको बृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधिद्वारा गरिएको छ ।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभावहरूको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिदै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले यस स्थानीय तहको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने छ । यसैगरी विगतको आयको बृद्धिदर विश्लेषण गरी आय सङ्कलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ । शुरु र अन्तिम बिन्दुको आधारमा वार्षिक बृद्धिदरको गणना निम्न शुत्रको प्रयोग गरी गरिएको छ ।

$$CAGR = \left[\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}} \right]^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}} \right)} - 1$$

जहाँ, CAGR = औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

आय प्रक्षेपणसँग सम्बन्धित तथ्याङ्कको विश्लेषण गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७६ को अनुसूची ४ अनुसार गरिएको छ ।

पाँचौं चरण: मस्यौदा कार्ययोजना तयारी

स्थलगत अध्ययनबाट प्राप्त भएका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूलाई गुणात्मक र परिमाणात्मक विधिहरूको प्रयोग गरी मस्यौदा कार्ययोजना तयार गरिएको छ । लेखन कार्य राजस्व सम्बन्धी विज्ञता भएका विशेषज्ञबाट गरिएको थियो । भाषिक शुद्धता नेपाली भाषाका विज्ञहरूबाट परिक्षण गराइएको थियो ।

छैठौं चरण: मस्यौदा प्रतिवेदन माथि छलफल तथा सुभाब सङ्कलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरु पश्चात् तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन स्थानीय तहका सम्बन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष प्रस्तुत गरी सुभाब लिइएको थियो । यसका लागि परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजना गरिएको थियो । यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरुलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरुलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुगेको थियो ।

सातौं चरण: अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी, छलफल तथा पृष्ठपोषण

मस्यौदा प्रतिवेदन माथि प्राप्त भएका सुभाब समेतको आधारमा अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो । यसरी तयार भएको कार्ययोजना सरोकारवालाहरुको बिचमा मिति २०७९/०३/१२ गते यस गाउँपालिकाका अध्यक्ष श्री भक्त सिं ठेकरे बोहरा ज्यूको अध्यक्षतामा बसेको अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण कार्यक्रममा प्रस्तुत गरिएको थियो । उक्त कार्यक्रममा प्राप्त भएका सुभाब तथा पृष्ठपोषणको यथोचित सम्बोधन गरी प्रतिवेदनलाई अन्तिम रूप दिइएको छ । उक्त कार्यक्रममा सहभागीहरुको सुची अनुसुची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

आठौं चरण: अन्तिम प्रतिवेदन कार्यपालिकाबाट स्वीकृती

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन यस स्थानीय तहको राजस्व परामर्श समिति मार्फत कार्यपालिकामा पेश गरी स्वीकृत गराउने प्रतिबद्धता प्राप्त भएको छ । कार्यपालिकाबाट प्रतिवेदन स्वीकृत गराउँदा प्रतिवेदन कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट विनियोजन गर्ने कार्यमा पनि सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ ।

१.६ राजस्व सङ्घार कार्ययोजनाका सीमाह

यस नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भएता पनि उपलब्ध सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययन निम्न अनुसारको सीमामा रही तयार गरिएको छ ।

यस राजस्व सुधार कार्ययोजना नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, स्थानीय पदाधिकारीहरु तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरु र अन्य सरोकारवालाहरूसँग गरिएको छलफल, गोपि, अन्तर्क्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सल्लाह, सुभाब र सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो ।

१. सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँड र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक रूपमा बृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

२. राजस्व प्रक्षेपणको लागि स्थानीय तहले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क तथा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले विभिन्न सर्वेक्षण मार्फत उपलब्ध गराएको तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।
३. वार्षिक रूपमा अनुगमन मूल्याङ्कन पश्चात राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन गर्न सकिने छ ।

परिच्छेद दई गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

यस परिच्छेदमा गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय, अवस्थिति, मानव संसाधन साथै भौगोलिक, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था तथा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमतालाई पनि चित्रण गरिएको छ ।

२.१ गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय

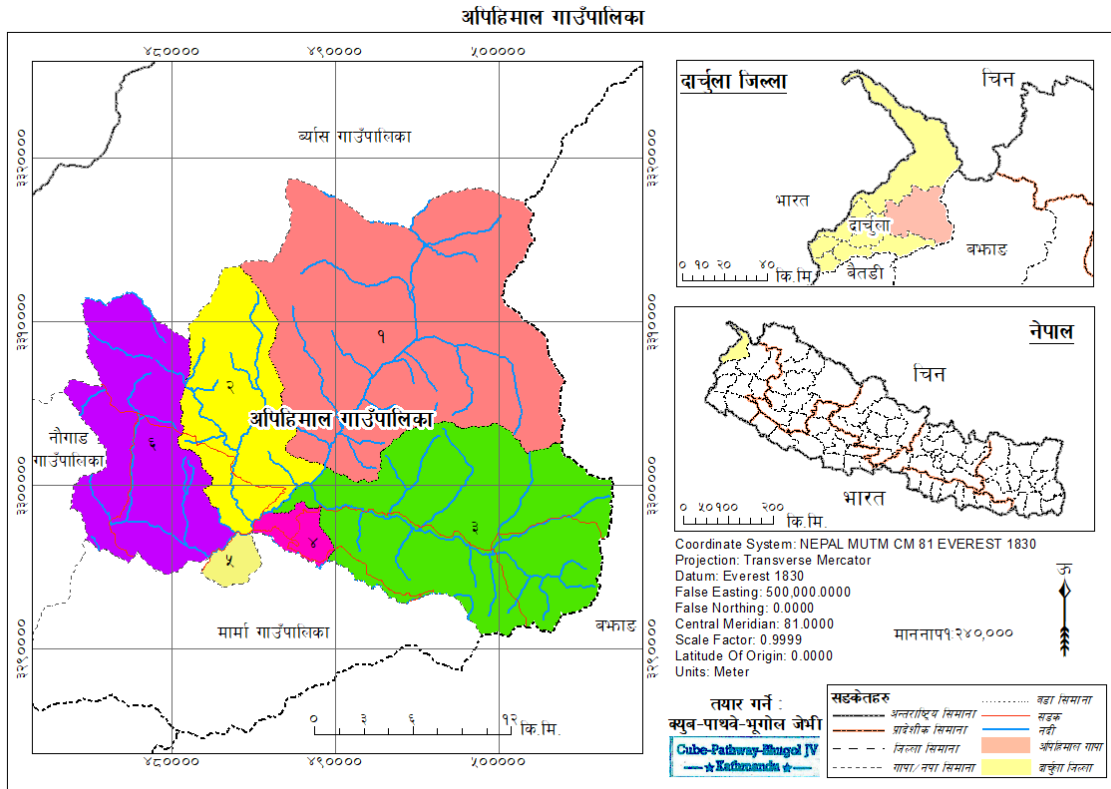
नामाकरण:

नेपालको संविधान अनुसार राज्यको पुनरसंरचना हुँदा ७ प्रदेश र ७५३ स्थानीय तहमा विभाजन भए अनुसार अपिहिमाल गाउँपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेशमा पर्दछ । अपिहिमाल गाउँपालिका साविकका चारवटा गाविसहरू घुसा, खण्डेश्वरी, गुल्जर र सितोला समायोजन भई २०७३/११/२७ मा निर्माण भएको हो । यस गाउँपालिकाको नामाकरण अपिहिमालको नामबाट अपिहिमाल गाउँपालिका राखिएको हो । अपिहिमाल नेपालको मुख्य हिमालय श्रृंखला मध्ये एक रहेको छ । जसको उचाई ७१३२ मिटर रहेको छ ।

अवस्थिति :

अपिहिमाल गाउँपालिका सुदूरपश्चिम प्रदेश अन्तर्गत हिमाली जिल्ला दार्चुला जिल्लामा पर्दछ । यस गाउँपालिकाको दक्षिण सिमानामा मार्मा गाउँपालिका, उत्तरमा ब्यास गाउँपालिका, पूर्वमा वभाङ जिल्ला र पश्चिममा ब्यास र नौगाड ग गाउँपालिका पर्दछ । यस गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल (नापी विभागको डाटा अनुसार) ६१२.५९ वर्गकिलोमिटर तथा २९°४'४२.५" देखि २९°५९'५१.६" उत्तरी अक्षांस र ८०°४३'३९.९" देखि ८१°४'३.०६" पूर्वी देशान्तर मा फैलिएको छ । यस गाउँपालिका उत्तर दक्षिण २६.९१ किलोमिटर तथा पूर्व पश्चिम ३४.६१ किलोमिटरसम्म फैलिएको छ । यस गाउँपालिकाको उत्तरी भू-भाग हिमाली क्षेत्र तथा अन्य भू-भाग पहाडी तथा सामान्य भिरालो क्षेत्रमा पर्दछ भने उत्तरी हिमाली क्षेत्र हिउँले ढाकेको छ तथा अधिकांश पहाडी तथा सामान्य भिरालो भू-भाग वनजंगलले ढाकेको छ । यस गाउँपालिकाको उत्तरी क्षेत्र लेकाली हावापानी र पहाडी भू-भाग ठण्डा शितोष्ण हावापानी क्षेत्रमा पर्दछ । वनजंगल बाहेकका भूभाग कृषियोग्य भूमि रहेको छ भने यहा सिंचाइको कमी रहेको छ । यो गाउँपालिकाको भूभाग समुन्द्री सतहबाट न्यूनतम ११८३ मि. देखि ६८५० मिटर उचाईसम्म रहेको छ । देशको अन्य भू-भागमा जस्तै यस गाउँपालिकामा पनि खोलाहरू उत्तर दक्षिण भएर बग्दछन् । यस गाउँपालिका भएर बग्ने ठूला नदीमा चमेलिया नदि पर्दछ भने अरू धेरै साना खोलाहरू यस गाउँपालिका भित्रबाट बग्दछन् । यस गाउँपालिका भित्रबाट बग्ने अन्य खोलाहरू छेतीगङ्गा गाड, धर्मगङ्गा गाड, रोखन गाड, बसु गाड, छुमछुम गाड, भविया गाड, विरकाङ् गाड, डुम्लिङ खोला आदि हुन । यी नदी तथा खोलाहरूमा वर्षातको समयमा पानी बढी हुने हुँदा बाढी पहिरोको जोखिम अधिक रहन्छ ।

चित्र २: अपिहिमाल गाउँपालिका अवस्थिती नक्शा

क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन:

यस गाउँपालिकालाई जम्मा ६ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । यस गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल ६१२.५९ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । क्षेत्रफलका हिसाबले वडा नं. १ सबैभन्दा ठूलो (२३९.६३ वर्ग किलोमिटर) छ भने सबैभन्दा सानो वडा नं. ५ रहेको छ, जसको क्षेत्रफल मात्र ७.६९ वर्ग किलोमिटर रहेको छ । यस गाउँपालिकाको प्रशासनिक विभाजन तथा क्षेत्रफल तलको तालिका १ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

tflnsf 1M j*f cgÜ;f/ If]qkmn

वडा नं.	क्षेत्रफल (वर्ग कि.मी.)
१	२३९.६३
२	८०.५०
३	१६८.९७
४	१०.७४
५	७.६८
६	१०.०३
जम्मा	६१२.५९

जनसंख्या:

केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको जनगणना २०११ को नतिजा अनुसार अपिहिमाल गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या ६७७९ रहेको छ। कूल जनसंख्या मध्ये महिलाको संख्या ३४०० र पुरुषको संख्या ३३७९ रहेको छ। जनगणना २०११ को तथ्याङ्कमा अपिहिमाल गाउँपालिकाको कूल घरधुरी संख्या १०८५ रहेको छ। पुरुषको कुल जनसंख्याको तुलनामा महिलाको जनसंख्या केही बढी रहेको छ। साथै यस गाउँपालिकाको जनघनत्व ११ जना प्रति वर्गकिलोमिटर रहेको छ। सो घरधुरी सर्वेक्षण अनुसार सबैभन्दा बढी जनसङ्ख्या वडा नं. ६ मा (१,२३०) र सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या वडा नं. १ मा (६४९) रहेको छ। यस गाउँपालिकाको वडा अनुसार जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण तलको तालिका नं. २ मा दिइएको छ।

tflnsf 2M j*f cg';f/ hg;+Vof tyf #/wU/L

वडा नं.	घरधुरी संख्या	जनसंख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा
१	९७	३१९	३३०	६४९
२	१४६	४३२	४५१	८८३
३	२७५	८४५	८५०	८५०
४	२४६	२४६	७२८	७२८
५	१२३	४५३	४१३	८६६
६	१९८	६०२	६२८	१२३०
जम्मा	१०८५	३३७९	३४००	६७७९

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०११

tflnsf 3M hfthftL cgU;f/ hg;+Vof ljj/)f

जातीगत	जनसंख्या	%
क्षेत्री	६५०२	९५.९१
कामी	१६३	२.४०
दलित अन्य	८४	१.२४
अन्य	३०	०.४४
जम्मा	६७७९	१००

केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको जनगणना २०११ को नतिजा अनुसार अपिहिमाल गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या ६७७९ मध्ये जातजाती अनुसार क्षेत्री को जनसंख्या अधिक रहेको जुन ६५०२ रहेको छ, त्यस्तै १६३ कामी, ८४ दलित भने अन्य जातजातीको जनसंख्या ३० रहेको छ। यस गाउँपालिकाको जातजाती अनुसार जनसंख्या विवरण माथि उल्लेखित तालिका नं. ३ मा दिइएको छ।

पेशागत विवरण :

यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि नै रहे पनि आम्दानिको अन्य स्रोतहरू बन, व्यापार व्यवसाय र वैदेशिक रोजगार रहेको देखिन्छ । तथ्याङ्क विभागको आर्थिक तथ्याङ्क २०१८ अनुसार यस गाउँपालिको ४१६ जना मानिसहरू आफ्नै अथवा अरूकोमा काम गर्ने गरेका छन् । जसमा २९६ जना पुरुष तथा १२० जना महिला रहेका छन् भने यस भन्दा बाहेक सम्पूर्ण मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि रहेको छ ।

पर्यटन (प्रसिद्ध स्थलहरू):

यस गाउँपालिकामा अवस्थित अपिहिमालको कारणले पर्यटन व्यवसायका दृष्टिकोणले धेरै सम्भावना रहेको क्षेत्र हो । यसका साथै भालीमाली मन्दिर, शुर्माभवानी मन्दिर, महादेव मन्दिर, तामखानी मन्दिर तथा भौगोलिक विविधतायुक्त भरनाहरू, धर्म गुफा, मार्कान्द गुफा, पिकुन्डा ताल भएको हुँदा यस क्षेत्र धार्मिक तथा पर्यटकीय दृष्टिकोणले धेरै सम्भावना रहेको क्षेत्र हो । अपिहिमाल गाउँपालिकाको मुख्य पर्यटकीय क्षेत्र भनेको अपि बेस क्याप रहेको छ । यस्ता ठाउँहरूलाई पर्यटकीय क्षेत्रको रूपमा बिकास गर्न सके गाउँपालिका र स्थानीयलाई फाईदा पुग्ने देखिन्छ ।

सिंचाई:

यस गाउँपालिकामा रहेको खेतियोग्य जमिन क्षेत्रका अधिकांश जमिनमा भने सिंचाईको अभाव छ । सिंचाई अभाव हुदाँ पनि वर्षातको पानीकै भरमा धेरै स्थानमा खेती हुने देखिएको छ ।

यातायात पहुँच :

अपिहिमाल गाउँपालिका जिल्ला सदरमुकामबाट १२१ किलोमिटर टाढा रहेको छ । यस गाउँपालिका अहिले सम्म सडकको पहुँचबाट टाढा रहेको छ भन्दा हुन्छ किनकी यस गाउँपालिकाको वडा नं. ५ मात्र सडक संजाल सँग जोडिएको छ, यो सडक पनि ग्राभेल रहेको छ । सडक नभएको कारण कुनै सेवा सुविधा लिनको लागि हिडेर नै जान पर्ने बाध्याता रहेको छ ।

उद्यम, व्यापार, व्यवसाय :

यस गाउँपालिकाको प्रमुख व्यापारीक केन्द्रहरूमा विभिन्न किसिमका पसलहरू रहेका छन् । खासगरि किराना पसल, स्टेशनरी पसल, चिया तथा खाज पसल तथा होटेल व्यवसायमा यस व्यापारीक केन्द्रहरूका मानिसहरू संलग्न रहेका छन् ।

मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरू :

यस गाउँपालिकामा स्थानीय बस्तीहरूलाई आधार मानेर विभिन्न स्थानमा व्यापारिक केन्द्रहरू रहेका छन् । व्यापारिक केन्द्रहरूमा स्थानीय उत्पादनका साथै, बाहिरबाट आएका सामानहरूको विक्रि वितरण हुने गर्दछ । जिल्लामा रहेका प्रमुख व्यापारिक केन्द्रहरूमा खण्डेश्वरी, ओखले, मकरेगाउँ, घुसा, सिती आदि रहेका छन् ।

विद्युत सुविधा :

अपिहिमाल गाउँपालिकामा उर्जाको रूपमा सोलार (८५.९६%) अन्य स्रोत (११.८२%) मट्टितेल (१.८५%) भने विद्युत (०.३७%) मुख्य रूपमा प्रयोग गर्ने गरिन्छ । यस गाउँपालिकामा अधिकांश ठाउँमा बिजुली बत्तीको सुविधा नभएको हुनाले मुख्य उर्जाको स्रोत सोलार रहको छ । केही घरपरिवार मट्टितेल र अन्य स्रोत प्रयोग गर्दछन ।

सञ्चार सुविधा:

समाजको चौतर्फी बिकासको लागि छिटो, छरितो र सरल सुविधायुक्त एवम् विश्वसनीय सञ्चार प्रणालीको महत्वपूर्ण भूमिका हुने गर्दछ । जिल्लामा बिगत एक दशक देखि सञ्चारको क्षेत्रमा ठुलो प्रगति भएको छ । नगर क्षेत्र भित्र आम जनसमुदायलाई सञ्चार सुविधा पुऱ्याउन यहाँ टेलिफोन, मोवाइल, हुलाक, इमेल, इन्टरनेटको प्रचलन बढिरहेको छ । बिगतमा जिल्ला भित्र र बाहिर सम्पर्क गर्ने एक मात्र माध्यम हुलाक थियो भने हाल आएर इमेल, इन्टरनेट, टेलिफोन, मोवाइलको प्रचलन रहेको छ ।

खानेपानी तथा सरसफाई:

अपिहिमाल गाउँपालिकामा रहेको प्राय सबै घरघुरीले शौचालयको प्रयोग गर्ने गरेका छन । जसमा ४.८८ प्रतिशत शौचालय प्रयोग गर्ने गरेको छैन । यस गाउँपालिकामा ९१.१४ प्रतिशत अर्थात् ९८७ घरघुरीले व्यवस्थित खानेपानीको सुविधा प्राप्त गर्ने गरेका छन् । तथापी अझै पनि (८.८६ प्रतिशत) ले व्यवस्थित खानेपानी पाउन सकेका छैनन् ।

भवन तथा आवास :

यस गाउँपालिकाको ९८.५५% मानिसको आफ्नै घर रहेको, ०.३९% भाडाको घरमा बस्ने तथा ०.१३% संस्थागत घरमा बस्ने गर्दछन् । यसै गरी ९७.४२% मानिसको घर माटोको जोडाईको रहेको, २.२१% को सिमेन्टको जोडाई रहेको घर छ । यसैगरी १.४७% मानिसको घर छ्वाली/परालले छाएको, १.५७% को घर जस्ताले छाएको, ९६.६८% को घर टायल/खपडाले छाएको, ०.३१% को घर काठ/माटोले छाएको रहेका छन् ।

शिक्षा:

अपिहिमाल गाउँपालिकाको साक्षरता ६४.९३ प्रतिशत रहेको छ जहाँ ३८९१ जना पढ्न र लेख्न सक्ने छन् भने १९७ जना व्यक्ति पढ्न सक्छन् तर लेख्न सक्दैनन् । यस गाउँपालिकामा साक्षर महिला (५२.६५ प्रतिशत) भन्दा साक्षर पुरुष (७७.७० प्रतिशत) को संख्या धेरै रहेको छ । त्यसैगरी यस गाउँपालिकाबाट २०६४ जनाले प्राथमिक तह, ८५४ जनाले निम्न माध्यमिक, १२१ जनाले प्रमाणपत्र तह र २६ ले स्नातक तह पास गरेका छन् ।

स्वास्थ्य :

राष्ट्रीय स्वास्थ्य नीतिका उद्देश्यहरू हासिल गर्नका लागि विभिन्न स्वास्थ्य कार्यक्रमहरू स्वास्थ्य नीतिले तय गरेको छ । सो अनुसार जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय (य. दार्चुला अन्तर्गत एकिकृत रूपमा प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक र उपचारात्मक सेवाहरू सञ्चालन भएका छन् । जस अन्तर्गत यस गाउँपालिकामा पनि विभिन्न स्वास्थ्य कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा आएका छन् । जिल्लामा सरकारी, निजी र सामुदायिकस्तरबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुदै आएको छ । सरकारी स्तरबाट २ स्वास्थ्य चौकी, २ स्वास्थ्य समूह, २ औषधी पसल केन्द्रबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुदै आएको छ ।

बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी:

यस गाउँपालिकामा माछापुच्छे बैंक को शाखा रहेको छ भने २ वटा सहकारी संस्थाहरू रहेका छन् ।

फोहरमैला व्यवस्थापन:

यस गाउँपालिकामा फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि छुट्टै डम्पिङ साइट निर्माण गरिएको छैन । बजार क्षेत्रको फोहर सङ्कलन गरी स्थानीय स-साना खाल्डोहरूमा राख्ने गरिन्छ भने अन्य क्षेत्रको फोहर स्थानीयले आफै व्यवस्थापन गर्ने गर्दछन् ।

प्राकृतिक हिसाबले अत्यन्तै रमणीय स्वच्छ हावापानी, नदिनाला र वन जंगल भएको धार्मिक तथा पर्यटकीय हिसाबले प्रशस्त विकासका संभावनाहरू रहेको भएता पनि विकास हुन सकेको छैन । हालसम्म नगरका एउटा वडामा मात्र कच्चा सडक सञ्जालले जोडिएको छ भने उर्जाको मुख्य स्रोत विद्युतबाट पनि यो गाउँपालिका अहिले सम्म टाढा रहेको छ । खानेपानी भने प्राय सबै वडामा पुगेको छ । शिक्षा र स्वास्थ्यको अवस्था कमजोर नै देखिन्छ । बजार क्षेत्र साँघुरो भै व्यवस्थित शहरीकरण भएको छैन भने फोहरमैला व्यवस्थापनको पूर्वाधार तयार गरिएको छैन ।

२.२ गाउँपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

यस गाउँपालिकामा रहेको दरबन्दी अनुसार हाल निम्नानुसार कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । जसको विवरण तलको तालिका नं. ४ र ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

tflnsf 4M clklxdfn ufpkflnsfsf] dfgj ;+;fwgsf] cj:yf

क्र.सं.	पद	पदपुर्ति		
		स्थायी	करार	जम्मा
१.	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	१		१
२.	अधिकृत	१	४	५
२.	सुचना अधिकारी	१	०	१
३.	कम्प्युटर अपरेटर	१	०	१
४.	एम.अइ.एस. अपरेटर	१	०	१
५.	रोजगार संयोजक	१	०	१
६.	ईन्जिनियर	१	०	१
७.	सब ईन्जिनियर	१	०	१
जम्मा:				१२

श्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९ जेष्ठ ११

२.३ गाउँपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस अपिहिमाल गाउँपालिकाको आफ्नै कार्यालय भवनमा रहेका छन् । साथै यस गाउँपालिकाको ६ वटै वडा कार्यालयहरू आफ्नो भवनमा नै सञ्चालन भैरहेका छन् । यस गाउँपालिकामा २ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा २ समुदायिक स्वास्थ्य इकाइ र दुइ वटा शौचालय रहेका छन् । यस गाउँपालिकामा कम्प्युटर तथा प्रिन्टर, टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरू भएतापनि कार्यलयमा फर्निचर, कम्प्युटर, प्रिन्टर, तथा अन्य भौतिक सुविधाहरू पर्याप्त छैनन् । सवारीसाधन अन्तर्गत यस गाउँपालिकामा एम्बुलेन्स १, बाईक ३ वटा वाइक रहेका छन् ।

परिच्छेद तीन: स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता

यस परिच्छेद तीनमा गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भावना, समस्या तथा चुनौतिहरूलाई शीर्षकगत रूपमा विस्तृत विश्लेषण गरिएको छ। यस विश्लेषणबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भावना र पहिचानमा सुधार गर्न यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले महत्वपूर्ण सहयोग गर्नेछ।

३.१ स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

3=1=1 ;+j}wflgs Joj:yf

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ अनुसार स्थानीय तहको वित्तीय अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहहरूले सम्पत्ति कर (घरजग्गा कर), घरबहाल कर, घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर, भूमिकर (मालपोत), मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर र व्यवसाय कर लगाउन सक्नेछन् र गैरकर अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, पर्यटन शुल्क र दण्ड जरिवाना सङ्कलन गर्न सक्नेछन्। राजस्व अधिकार सम्बन्धी विभिन्न तहहरूको एकल तथा साभ्ना अधिकार सम्बन्धी विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ (तालिका ५, चित्र ४)।

tflnsf 5M txut /fh:j clwsf/

सङ्घ	प्रदेश	स्थानीय	साभ्ना
भन्सार अन्तः शुल्क मुल्य अभिवृद्धि कर संस्थागत आयकर व्यक्तिगत आयकर पारिश्रमिक कर राहदानी शुल्क भिसा शुल्क पर्यटन दस्तुर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन कर मनोरञ्जन कर विज्ञापन कर पर्यटन कृषि आयमा कर सेवा शुल्क दस्तुर दण्ड जरिवाना	सम्पत्ति कर घर बहाल कर घर जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क सवारी साधन कर सेवा शुल्क दस्तुर पर्यटन शुल्क विज्ञापन कर व्यवसाय कर भूमिकर (मालपोत) मनोरञ्जन कर मालपोत सङ्कलन दण्ड जरिवाना	सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्क

स्रोत : नेपालको संविधान

चित्र ३: तहगत राजस्व अधिकार

3=1=2 sfgÜgL Joj:yf

सङ्घीय कानून अन्तर्गत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ मा स्थानीय तहलाई निम्नानुसार आय सङ्कलन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ :

क) नगरपालिका र गाउँपालिकाको एकल अधिकार:

१) कर

- **सम्पत्ति कर:** आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घर जग्गामा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने । ऐनमा “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म पर्ने । (आर्थिक ऐन, २०७५ र केही नेपाल कएनलाई संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)
- **भूमि कर (मालपोत):** आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमि कर लगाउने । तर, सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाउन

नपाइने । (आर्थिक विधायक २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)

- **घर जग्गा बहाल कर:** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएको अवस्थामा लगाउने घर जग्गा बहाल कर ।
- **व्यवसाय कर:** पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा ।
- **सवारी कर:** टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, विद्युतीय रिक्सामा ।
- **जडीवुटी, कबाडी र जीवजन्तु कर:** आफ्नो क्षेत्रभित्र ऊन, खोटो, जडीवुटी, बनकस (खर), कबाडी माल, जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छालाको व्यवसायिक उपयोग गरे वापत ।

२) शुल्क

- **बहाल बिटौरी शुल्क:** आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको उपयोग वापत ।
- **पार्किङ्ग शुल्क:** आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारी साधनलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए वापत ।

३) सेवा शुल्क

- आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, बञ्जी जम्प, प्याराग्लाइडिङ्ग, ट्रेकिङ्ग, कायकिङ्ग, जिपफ्लायर आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा ।
- गाउँपालिकाद्वारा निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको सेवामा (खानेपानी, बिजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, धोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि) ।
- अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङ्कन सेवा शुल्क ।
- सिफारिश सम्बन्धी कुनै सेवा शुल्क ।

४) दस्तुर

- दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर
- एफएम रेडियो सञ्चालन, घ वर्गको निर्माण इजाजत पत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म, सहकारी, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम, ट्युसन, कोचिङ, औषधि पसल, प्लटिङ्ग ।

- ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोग ।
- नक्सा पास दस्तुर
- पञ्जीकरण व्यवस्थापन दस्तुर
- वडा मार्फत् गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

५) बिक्री गर्न सक्ने (केही नेपाल ऐनलाई संसोधन गर्न बनेको ऐन २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)

- आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्ने ।
- आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेको काठ दाउरा, जराजुरी, दहत्तर बहत्तर आदिको बिक्री गर्न सक्ने ।
- यस्तो बिक्रीबाट प्राप्त रकम गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

६) सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्ने ।
- वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त हुने रकमको दश प्रतिशत रकम गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

२) प्रदेश तथा सङ्घीय कानून अनुसार प्राप्त हुने (दफा ११ (४)):

- प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क रोयल्टी
- खनिज पदार्थको उत्खनन् रोयल्टी
- सामुदायिक वनको सञ्चालन व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी
- पानी घट्ट, कूलो, पैनी जस्ता सेवाबाट प्राप्त रोयल्टी
- खानेपानी महसुल
- स्थानीय साना सतह तथा भूमिगत सिंचाई सेवा शुल्क
- स्थानीय स्तरमा जडीवुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावार उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन र बजार व्यवस्थापन
- जनरल अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र र स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, सञ्चालन अनुमति
- स्थानीय सार्वजनिक यातायातको रूट अनुमति, नवीकरण
- इन्टरनेट सेवा, टेलीसेन्टर, केवल, तारविहिन टेलिभिजन प्रसारण अनुमति, नवीकरण
- स्थानीय तहको पत्रपत्रिकाको दर्ता

सङ्घीय कानून (अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४) ले स्थानीय तहलाई निम्नानुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ :

(क) एकल कर प्रशासन सम्बन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने । तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने ।

(ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने

(घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने ।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।

- प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको ६० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने
- आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने
- प्रदेशले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ख) राजस्व बाँडफाँड

- नेपाल सरकारले सङ्कलन गरेको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्कबाट सङ्कलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने
  - आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँड हुने
  - स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रूपमा प्राप्त हुने
- प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँड आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत
  - प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने

(ग) अनुदान

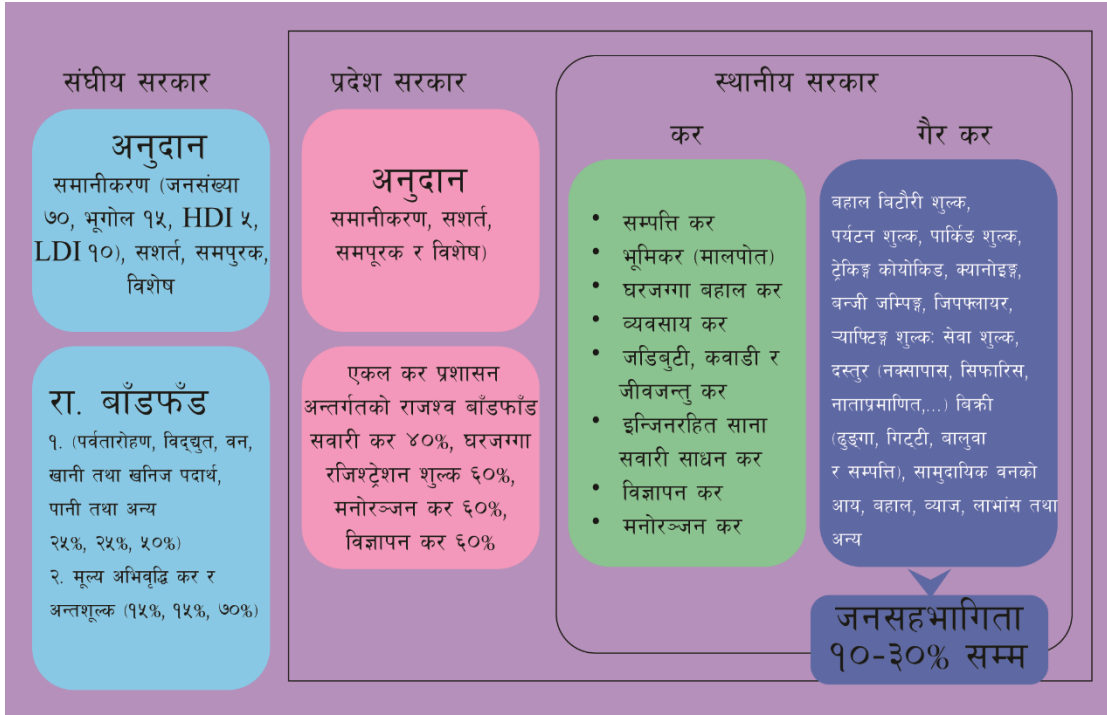
- वित्तीय समानीकरण अनुदान: खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिशमा सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- सशर्त अनुदान: कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- सम्पूरक अनुदान: पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- विशेष अनुदान: कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि सङ्घ र प्रदेशबाट

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा वैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने
- नेपाल सरकारको सहमति लिएर मात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सिमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने
- नेपाल सरकारसँग मनासिव कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने

उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ । स्थानीय तहले कानूनमा उल्लेख बाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्न अनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन् ।

- कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसार पसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने (संवैधानिक व्यवस्था)
- कर नलाग्ने : कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट सञ्चालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामुहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामुहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र ।
- सेवा शुल्क असुली कार्य आफै वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी साभेदारीबाट गर्न सक्ने ।

lrq 4M :yfgLo txsf] cfo ;|f]t

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ अनुसार एकल कर प्रशासन (आर्थिक ऐन २०७५ बाट अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ दफा ५ र ६ मा भएको संशोधन) अन्तर्गत उठेको राजस्वलाई स्थानीय र प्रदेश तह विच निम्न किसिमले बाँडफाँड गर्ने कानुनी व्यवस्था छ, (तालिका ६):

tflnsf 6M Psn s/ k|zf;g cGtu{t p&]sf] /fh:jnfO{{ :yfgLo / k|b]z tx lar aF*kmf^ Joj:yf

करका क्षेत्रहरू	दर निर्धारण गर्ने	सङ्कलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँड (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन कर	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
रजिष्ट्रेशन शुल्क	प्रदेश	स्थानीय	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय	४०	६०
अन्य सवारी साधन कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा)	स्थानीय तह	स्थानीय तह	-	१००

स्रोत: अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ (आर्थिक ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) दफा ५ र ६

एकल कोषको व्यवस्थापन देहाय अनुसार हुनेछ :

- यस्तो एकल कर बाँडफाँट प्रयोजनका लागि सङ्कलन गर्ने तहले (प्रदेश र स्थानीय) सङ्कलित रकम विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्ने ।
- प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने र मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने ।
- स्थानीय तहले विभाज्य कोषमा रहेको रकमको चालिस प्रतिशत आवधिक रूपमा प्रदेशको सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने ।

पालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगको आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउने छ । आर्थिक ऐन, २०७५ (पछि केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन २०७५ द्वारा संशोधित) ले घर र त्यसले चर्चेको निश्चित जग्गामा सम्पत्ति कर लगाएपछि सो भन्दा बढी जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्ने व्यवस्था छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको अवस्थामा भूमिकर (मालपोत) लगाइने छैन ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्था ऐन, २०७४ अनुसार प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड अन्तर्गत पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी बाँडफाँड सम्बन्धमा व्यवस्था गरेको छ ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादनबाट उठेको अन्तःशुल्क रकम मध्येबाट उठेको रकमलाई सङ्घीय विभाज्य कोषमा राखी सो रकमबाट सङ्घीय सरकारले ७०%, प्रदेशले १५% र स्थानीय तहले १५% बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ अनुसार विभिन्न तहका सरकारहरूका बिचमा अनुदान सिफारिस गर्दा लिइने आधारहरू, राजस्वको बाँडफाँड गर्दा लिइने आधारहरू र प्राकृतिक स्रोतको परिचालन गर्दा लिइने आधार र मापदण्डहरू तयार गरी कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड सम्बन्धी विषयमा सङ्घ र प्रदेश, प्रदेश र प्रदेश, प्रदेश र स्थानीय तह तथा स्थानीय तहहरू बिच उठ्न सक्ने सम्भावित विवादको विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको निवारण गर्न समन्वयात्मक रूपमा काम गर्न राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सम्बन्धित तहहरूलाई सुझाव दिने संबैधानिक व्यवस्था रहेको छ । राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्राकृतिक स्रोतको बाँडफाँड गर्दा सोसँग सम्बन्धित वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धमा आवश्यक अध्ययन र अनुसन्धान गरी नेपाल सरकारलाई सिफारिस समेत गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ ।

३.२ गाउँपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

गाउँपालिकालाई प्राप्त कानुनी अधिकारको आधारमा सम्भाव्य आय शीर्षकहरूको परिचालन अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ । यसले गाउँपालिकामा सम्भावना भएका आयका शीर्षकहरूको सम्भाव्यता, सङ्कलनको अवस्था तथा दरको निर्धारणको अवस्थालाई देखाउँछ । तालिका ६ मा आयका शीर्षक र संभावनाहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

tflnsf 7M ufpmkflnsfsf] cfGtl/s cfo kl/rfngsf] jt{dfg cj:yf

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
क.	कर तर्फ			
	भूमि कर (मालपोत)	छ	भएको	सङ्कलन
	सम्पत्ति कर	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छ	नभएको	नभएको
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इरिक्सा)	छ	भएको	भएको
	घर जग्गा बहाल कर	छ		
	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको
	जडीवुटी, कबाडी र जिवजन्तु कर	छ	नभएको	नभएको
	विज्ञापन कर	छ	नभएको	भएको
	मनोरञ्जन कर	छ	नभएको	भएको
ख.	अन्य राजस्व			
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री	छ	भएको	नभएको
	काठ, दाउरा, जाराजूरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छ	नभएको	नभएको
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री वापतको आय	छ	नभएको	नभएको
	नक्सापास दस्तुर	छ	भएको	नभएको
	व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क	छ	भएको	भएको
	बहाल बित्तौरी शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	अस्पताल सञ्चालन	छ	नभएको	नभएको
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छ	भएको	नभएको
	स्थानीय विद्युत महसुल	छ	भएको	नभएको
	केवलकार, टेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, वन्जीजम्प, जिपप्लाइर, प्याराग्लाइडिङ्ग आदि मनोरंजन तथा साहसी खेलकुद सम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	नभएको	नभएको
	निर्माण, सञ्चालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पुर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक बत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटबजार, पशु वधशाला,	छ	नभएको	नभएको

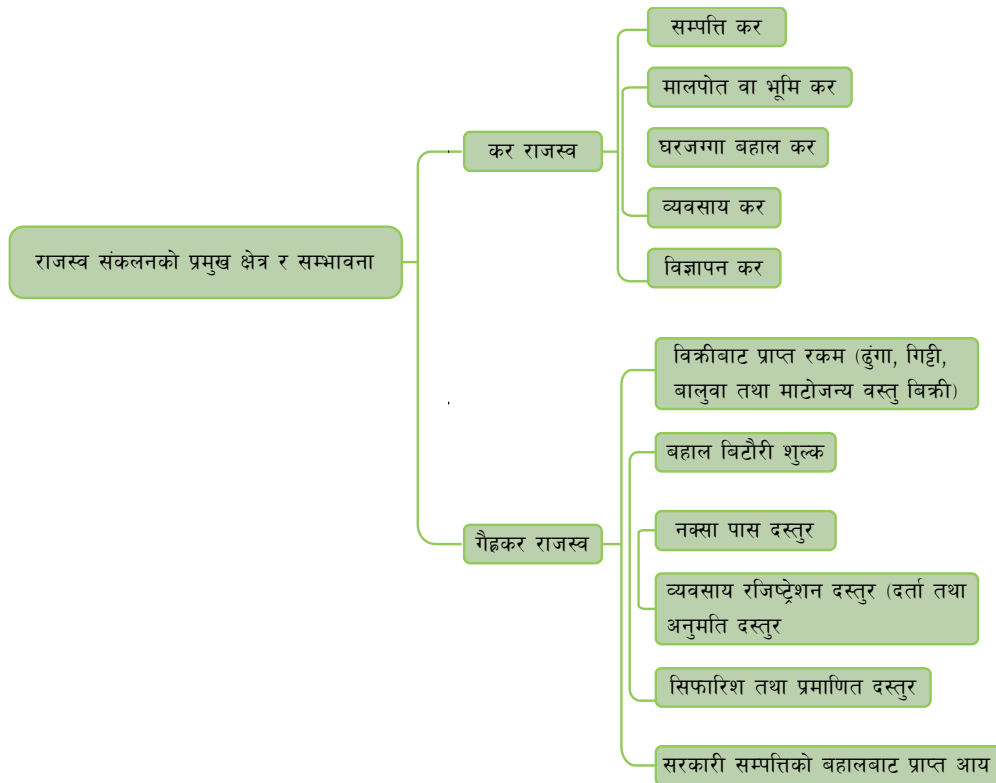
क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था भएको/नभएको	सङ्कलन भएको/नभएको
	शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, बसपार्क, पुलआदि			
	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो सञ्चालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	छ	भएको	भएको
	ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क	छ	नभएको	नभएको
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको
	दण्ड जरिवाना	छ	नभएको	नभएको

उल्लेखित तालिकाका आधारमा विश्लेषण गर्दा गाउँपालिकाले कर तर्फ ८ वटा शीर्षकहरूमा आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ। जसमध्ये स्थानीय तहले हालसम्म ४ वटा शीर्षकहरू (सवारी कर, व्यवसाय कर, विज्ञापन र मनोरञ्जन कर आदि) को करका दरहरू निर्धारण गरी राजस्व मात्र सङ्कलन गरिरहेको छ भने भूमि कर, सम्पत्ति कर, जडीवुटी, कबाडी र जिवजन्तु कर आदिको हालसम्म आर्थिक ऐनमा करको दर निर्धारण गरेको छैन। त्यसैगरी गैर कर तर्फ समग्रमा जम्मा १८ वटा शीर्षकहरू मध्ये १८ वटै शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने सम्भावना देखिन्छ। हालसम्म गाउँपालिकाले जम्मा ८ वटा शीर्षकहरूमा दर निर्धारण गरी आय सङ्कलन गरिरहेको छ। पालिकालाई पार्किङ, बहाल विटौरी, अस्पताल सञ्चालन, फोहोर मैला व्यवस्थापन शुल्क, केवलकार लगायत निर्माण, मूल्याङ्कन सेवा शुल्क, ढुंगा, गिट्टी, एवम दण्ड जरिवाना सङ्कलन अधिकार प्राप्त भएता पनि यसको हालसम्म दर निर्धारण तथा सङ्कलन भएको छैन।

३.३ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

गाउँपालिकाले आन्तरिक स्रोत अन्तर्गत विभिन्न शीर्षक अन्तर्गत राजस्व सङ्कलन गर्न सक्नेछन् जस अनुसार प्रमुख क्षेत्रहरू कर राजस्व र गैहकर राजस्वका विभिन्न शीर्षक अनुसार कर वा दस्तुर लगाउन सक्नेछ (चित्र नं. ७)।

l r q ५ M / f h : j t y f s / s f l j l e G g z L i f { s x } ;

3=3=1 s / / f h : j

गाउँपालिकाको राजस्वका स्रोतहरू मध्ये कर राजस्व अन्तर्गत हाल परिचालन भैरहेको सम्भाव्य स्रोत र सोको परिचालनका लागि गर्नुपर्ने सुधारहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:

क. सम्पत्ति कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५५ मा सम्पत्ति कर सम्बन्धी प्रावधान रहेको छ । उक्त प्रावधान अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र रहेका घर र सो घरले चर्चेको क्षेत्रफल बराबरसम्मको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को दफा २ मा एकिकृत सम्पत्ति करको व्यवस्था भए बमोजिम अनुसूची १ अनुसार सम्पत्तिकरको रूपमा घर कर लगाउने व्यवस्था गरेको छ । केही नेपाल ऐन संशोधन गर्ने ऐन, २०७५ अनुसार एकिकृत सम्पत्तिकर लाई सम्पत्ति करको रूपमा र भुमिकर छुट्टै रूपमा लिने व्यवस्था गरेको भएता पनि यस सम्बन्धमा गाउँपालिका अभै स्पष्ट भएको देखिदैन । साथै हालसम्म यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले कर उठाएको देखिदैन ।

सम्भावना: गाउँपालिका क्षेत्रमा गाउँपालिकाले हालै तयार गरेको वस्तुगत विवरण २०७५ अनुसार कुल १२९८ घरपरिवार रहेका छन् । सम्पत्ति कर संभाव्यता अनुमान प्रयोजनको लागि गाउँपालिका वस्तुगत विवरणमा उल्लेख भए बमोजिम कूल घरधुरीको स्वामित्वमा भएका घरहरूलाई दार्चुला

जिल्लाको प्रोफाइल, २०७४ मा उपलब्ध तथ्याङ्कको आधारमा खर/परालले छाएको घर, टायल / स्लेट छाएको घर, जस्ता/टिनको छानो भएको घर, सिमेन्ट/ढलान आदी घर गरी ५ समूहमा विभाजन गरी यी पाँच किसिमका घरधुरीलाई तल उल्लेखित दरमा कर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुने प्रस्ताव गरिएको छ। यस अनुसार हुन आउने सम्पत्ति करको गणना निम्न अनुसार रहेको छ:

tflnsf 8M ;DefJo ;DklQ s/bftf tyf ;DklQ s/

क्र.सं	घरको प्रकार	संख्या	करको औसत दर (प्रस्तावित)	सम्भाव्य कूल आय रू.
१	आरसिसि ढलान भएका	०	५००	०
२	टायल/ढुङ्गाको छाना भएको	१२५५ (९६.६८%)	४५०	५६४७५०
३	जस्ता/च्यादरको छाना भएको	२० (१.५७%)	४००	८०००
४	काठको छाना भएको	०	३००	०
५	माटोको छानो भएको	१ (०.०९%)	२००	२००
६	फुस वा खरको छाना भएको	१९ (१.४७%)	२००	३८००
७	अन्य /नखुलेको	३ (०.१८%)	०	०
	जम्मा	१२७८		५७६७५०

स्रोत: गाउँपालिका बस्तुगत विवरण, २०७५ तथा दार्चुला जिल्लाको प्रोफाइल के.त.वि. २०७४

यस टेबुलमा अपिहिमाल गाउँपालिकाको बस्तुगत विवरण, २०७५ मा उल्लेख घरधुरी सङ्ख्यालाई केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको यस गाउँपालिकाको घरको बनावटको तथ्याङ्कमा उल्लेखित प्रतिशतको आधारमा हालको घरधुरी सङ्ख्या अनुमान गरी राजस्व दर निर्धारण गरी सम्पत्ति करको अनुमान गरिएको छ।

यस आधारमा विश्लेषण गर्दा उक्त १२९८ सम्भाव्य करदाताबाट सम्पत्ति कर स्वरूप वार्षिक रू. ५,७६,७५० सङ्कलन हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ। सम्पत्तिकर प्रयोजनको लागि यहाँ आवश्यक विभिन्न तथ्याङ्कको अभावका कारण घरको बनौटलाई मात्र आधारमानि सम्भाव्यता निकालिएको छ। यद्यपी यस गाउँपालिकामा विभिन्न संस्थागत तथा आवासिय भवनहरू समेत रहेको हुँदा सम्पत्तिकर यहाँ आँकलन गरिएको भन्दा निकै बढी सम्पत्तिकर उठ्ने सम्भावना रहेको छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका घरजग्गा गाउँपालिकाको एक भरपर्दो आम्दानीको स्रोत हो। घरजग्गाहरूको वास्तविक मूल्याङ्कन, परिमार्जन, जनताहरूलाई कर तिर्नु दायित्व हो भन्ने बोध गराउने, जनताहरूको कर तिर्न सक्ने क्षमता अनुसारको दर निर्धारण गर्ने, समयमा कर नतिर्ने करदाताहरूलाई दण्डजरिवानाको व्यवस्था गर्ने, राजस्व प्रशासनको समय सापेक्ष सुधार गर्ने आदि उपायहरूको अबलम्बन गरी सम्पत्ति कर सम्बन्धी व्यवस्थामा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको देखिन्छ।

सम्पत्ति मूल्याङ्कन अनुसार कर निर्धारण गर्दा शुरू मुल्य रू. ५०,०००/- (पचासहजार) सम्मको सम्पत्तिमा रू. ५०/- र त्यसपछि सम्पत्तिको मुल्य अनुसार थप पचास हजारको सम्पत्तिमा -०।२० पैसा देखि सम्पत्तिको मुल्य बढ्दै जाँदा थप प्रति हजारमा रू. २।- सम्म वार्षिक कर लाग्ने गरी सम्पत्ति करको दर निर्धारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ । यसका लागि गाउँपालिकाले एउटा छुट्टै सम्पत्ति कर निर्देशिका जारी गरी सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्न उचित देखिन्छ । घरमुली महिला वा महिलाको स्वामीत्वमा रहेको सम्पत्ति भएमा त्यस्तो सम्पत्तिमा केही प्रतिशत छुट दिने गरी ऐनमा व्यवस्था गर्न सकिने छ । राजस्व शाखामा कम्प्युटर सफ्टवेयर जडान गरी कर निर्धारण तथा बिल काट्ने गरिएमा काम छिटोछरितो, सजिलो हुनका साथै मानवीय कमजोरीबाट हुने त्रुटीमा कमी ल्याउन सकिन्छ ।

ख. भूमिकर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५६ अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको खेतीयोग्य जग्गामा त्यस्तो जग्गाको उपयोगका आधारमा भूमिकर (मालपोत) लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । तर सम्पत्ति कर लगाएको जग्गामा भूमिकर (मालपोत) नलगाइने उल्लेख गरेको छ ।

विद्यमान अवस्था: भूमिकर, गाउँपालिकाको एउटा प्रमुख र दिगो राजस्वको स्रोत हो । गाउँपालिकाको कूल क्षेत्रफल ८१.६५ वर्ग कि.मी मध्ये ६२% भूमि वन क्षेत्र रहेको छ । यसैगरी गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा ३१७५४ रोपनि कृषियोग्य जमिन रहेको छ । उक्त कृषि क्षेत्रको अधिकांश भूमि खेतीयोग्य भूमि लगाएत अन्य क्षेत्र रहेको देखिन्छ । घर घडेरीको रूपमा उपयोग हुने जमिनलाई छुट्ट्याएर बाँकी रहेको जमिनमा भूमिकर लगाउन सकिन्छ । यस गाउँपालिकाले आर्थिक ऐन को दफा २ तथा अनुसूची १ मा जग्गाको किसिमको आधारमा रू ३ देखि रू ७ सम्म मालपोत कर लगाउने व्यवस्था गरेको छ । यसै गरी बिलम्ब वापत शुल्क थपगर्ने व्यवस्था रहेको छैन । गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/२०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत जम्मा कूल रू २७,९५८ सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

tflnsf 9M hUuf ;DaGwL ljj/) f

क्र.सं.	जग्गाको किसिम क	अनुमानित क्षेत्रफल	औषत मूल्याङ्कन दर (मालपोत कार्यालयको आधारमा प्रति ५०० वर्ग मिटर)	कैफियत
१.	शहरी क्षेत्र	०.६६ हे.	२० लाख	
२	आवासिय क्षेत्र	२९.७१ हे.	५ लाख	
३	कृषि क्षेत्र	१७७२.३७ हे.	८० हजार	बाटोले छोएकोमा बढी
४.	वन तथा अन्य क्षेत्र	२८३३.७८ हे.		
जम्मा :				

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९

करको सम्भावना: यस गाउँपालिकाको भित्रको क्षेत्रमा घर बस्ती भएको क्षेत्रमा सम्पत्ति कर लगाएको बाहेकको जमिनलाई उपयोगको आधारमा मूल्याङ्कन गरी भू-उपयोग ऐनको प्रावधान अनुसार कृषि क्षेत्र, आवासिय क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र लगायत अन्य तोकिएका क्षेत्रमा वर्गिकरण गरी कर निर्धारण गरिएमा हालको भन्दा बढीकर असुल हुन सक्ने संभावना रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकामा गरीएको फिल्ड सर्वेक्षण अनुसार करीब ३४,८३० रोपनी खेतियोग्य जमिन रहेको छ । गाउँपालिकाको प्रस्तावित दररेट अनुसार प्रति रोपनी औसत रू १० को दरले कर लिँदा जम्मा खेती योग्य भूमि बाट रू ३,४८,३०० भूमिकर उठ्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको जमिनलाई नयाँ भूमिसम्बन्धी ऐनको प्रावधानबमोजिम वर्गिकरण गरी भूमिको उपयोग अनुसार सम्पत्ति कर लगाए बाहेकको जमिनलाई खेतीप्रयोजनमा प्रयोग भएको, सडकले नछोएको जमिनमा मालपोत मात्र र सडक यायतायाले छोएको, घडेरीको रूपमा विकास हुन सक्ने जमिनमा थप भूमिकर लगाउने गरी प्रगतिशिल किसिमको भूमिकर लगाउने र बक्यौताको विवरण तयार गरी सो उठाउन पनि पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ । प्रगतिशिल र व्यवहारिक भूमिकरको दर निर्धारण र असुली गर्न देहाय बमोजिमका उपायहरू उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

१. मालपोतको दर निर्धारण गर्दा जमिनको उत्पादकत्व, वार्षिक उत्पादनलाई विश्लेषण गरी निर्धारण गर्नु उचित हुन्छ ।
२. सडकयातायातको सुविधामा जोडिएको जमिनको व्यवसायिक महत्व बढी हुने भएकोले त्यस्ता जमिनमा थप भूमिकर लगाउनु उपयुक्त हुन्छ र त्यस्ता जमिनमा भौतिक संरचनाहरूको निर्माण भएमा स्वतः सम्पत्ति करको दायरामा आउने हुनाले बाँकी रहेको जमिनको करको दर सामान्य हुनुपर्छ ।
३. मालपोतको दर निर्धारण गर्दा जमिनको उत्पादनलाई मौद्रिक मुल्यमा रूपान्तरण गरी आय र लगानीको विश्लेषण गरी बचत रकमको ५ देखि १०% सम्म वार्षिक मालपोत लगाउनु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।
४. प्रगतिशील मालपोत दर कायम गर्न शुरू दर कम राखी जग्गाको परिमाण अनुसार क्रमशः दर बढाउँदै जानु उपयुक्त हुन्छ ।
५. सामुहिक खेतीतर्फ आकर्षित गर्न, लैङ्गिक समानता कायम गर्न र आर्थिक रूपले विपन्न परिवारलाई सहूलियत दिन सहकारी मार्फत गरिने सामुहिक खेती, गरिब किसान र महिलाका नाममा भएको कृषि जमिनमा स्थानीय कानून अनुसार ५०% सम्म शुल्क छुट दिन सकिने व्यवस्था गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।
६. स्थानीय स्तरमा उद्योग प्रयोजनार्थ तथा व्यवसायिक हिसाबले जडीवुटी स्याउ, फलफूल बगैँचा, कृषिफार्म सञ्चालन गर्ने कृषकहरूलाई गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरी प्रोत्साहन स्वरूप २०% सम्म रकम छुट दिन सकिने व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

(ग) घरजग्गा बहाल कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ५७ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले घर,पसल, ग्यारेज, गोदाम, भवन, टहरा, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूरै वा आंशिक रूपले बहालमा लिएकोमा गाउँपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरे बमोजिम घरजग्गा बहालमा लगाए वापत बहालमा लगाएको शुल्कको १०% का दरले घरजग्गा बहाल कर असुलउपर गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/२०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत जम्मा कूल रु.३,६७,५७७ सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

करको संभावना: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना ,२०७५ अनुसार यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आठ वटा बाणिज्य बैंक, तथा वित्तिय सहकारी संस्था रहेका छन् । कुल विद्यालय मध्ये १ वटा संस्थागत (निजी) विद्यालय पनि रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा करीब २५ वटा वटा गै.स.स. रहेको अनुमान गरीएको छ । यसै गरी केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना ,२०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा जम्मा १४१ वटा व्यवसायिक संस्था रहेका छन् । यी मध्ये करिब ४०% वा ८० वटा व्यवसायिक संस्था भाडामा रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ । यसरी व्यक्ति र संस्था गरी गाउँपालिका भरीमा कूल ११८ जना घरबहालमा बस्ने अनुमान गरिएको छ । व्यक्ति र संस्थाका लागि प्रस्तावित विभिन्न दररेटको आधारमा घरबहाल कर सङ्कलन गर्दा कूल रु. १,९६,८०,००० घर बहाल उठ्ने र गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन अनुसार १०% का दरले घरबहाल कर सङ्कलन गर्दा वार्षिक कूल रु. १९,६८,००० घर बहाल कर उठ्न सक्ने सम्भाव्यता पेश गरिएको छ । यसलाई तालिका १० मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

tflnsf 10M #/hUuf axfn s/sf] ;DefJotf lj j/)f

क्र. सं.	बहालमा बस्ने प्रयोजन	बहालमा बस्ने अनुमानित संख्या	अनुमानित औसत भाडा रकम	वार्षिक भाडा रकम	घर बहालको १०% का दरले हुने आम्दानी
1	वित्तिय संस्था	8	४०,००० (प्रति महीना)	३८४०००	३८४०००
2	गै.स.स. संस्था	२५	२०,००० (प्रति महीना)	६०००००	६०००००
3	उद्योग/ व्यवसाय	८०	१०,००० (प्रति महीना)	९६००००	९६००००
4	संस्थागत विद्यालय	1	१०,००० (प्रति महीना)	1२००००	1२००००
	बहाल (व्यक्ति)	4	२,५०० (प्रति महीना)	1२००००	1२००००
	जम्मा	118	-	1968000	1968000

स्रोत: दार्चुला जिल्लाको बस्तुगत विवरण, २०७४ तथा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना ,२०७५

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: व्यवसायिक तथा आवासिय प्रयोजनका लागि बहालमा प्रयोग भएका घर तथा जग्गाको परिमाण, मासिक भाडा अनुसारको लगत तयार गरी बहालकरको स्वीकृत दर बमोजिमको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न घरजग्गा बहाल कर व्यवस्थापन कार्यविधी तर्जुमा गर्नुपर्ने देखिन्छ । दुई-दुई वर्षमा घरजग्गा बहाल करको दर पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ ।

(घ) व्यवसाय कर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५८ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था: गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायहरूलाई थोक तथा खुद्रा पसल, वाईन सेन्टर, निर्माण सामग्री, विशेष परामर्स , उत्पादन मुलक, सेवा उद्योग, वित्तीय सेवा, स्टेशनरी तथा पुस्तक पसल, माछामासु तथा फलफुल पसल, अस्पताल, शिक्षण संस्था, शैलुन, लगायतका विभिन्न व्यवसाय किसिममा वर्गीकरण गरी वार्षिक व्यवसाय करको दर निर्धारण गरेको छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनको दफा ५ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारका आधारमा अनुसूचि (४) बमोजिम व्यवसाय कर लगाइने र असूल उपर गरिएको थियो भनि उल्लेख गरिएको छ । व्यवसाय कर न्यूनतम रू. २५० देखि अधिकतम रू.४,००० सम्म तोकिएको छ । यस गाउँपालिकामा व्यवसाय कर वापत हालसम्म रकम सङ्कलन भएको देखिदैन ।

करको संभावना: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना ,२०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा व्यापार र व्यवसायको संख्या हेर्दा १४९ घरपरीवार व्यवसायमा संलग्न छन् । यहाँ सञ्चालनमा रहेका उद्योग व्यवसायहरूलाई होटल तथा रेष्टुरेण्ट, लघु तथा घरेलु उद्योग, बैंक तथा वित्तीय संस्था, किराना, इलेक्ट्रिक तथा इलेक्ट्रोनिक्स पसल, कस्मेटिक तथा व्युटी पार्लर, कपडा तथा फेन्सी, तथा अन्यमा वर्गिकरण गरी स्थानीय उद्योग वाणिज्य सङ्घको सहकार्यमा कर निर्धारण गरी राजस्व प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको देखिन्छ । केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना ,२०७५ अनुसार उपलब्ध तथ्याङ्कको आधारमा व्यवसायी हरूलाई आर्थिक ऐन अनुसार प्रस्तावित दरमा व्यवसाय कर लिँदा उठ्न सक्ने रकम निम्न तालिका अनुसार हुने देखिन्छ ।

tflnsf 11M Joj;fo s/ ;DaGwL ljj/)f

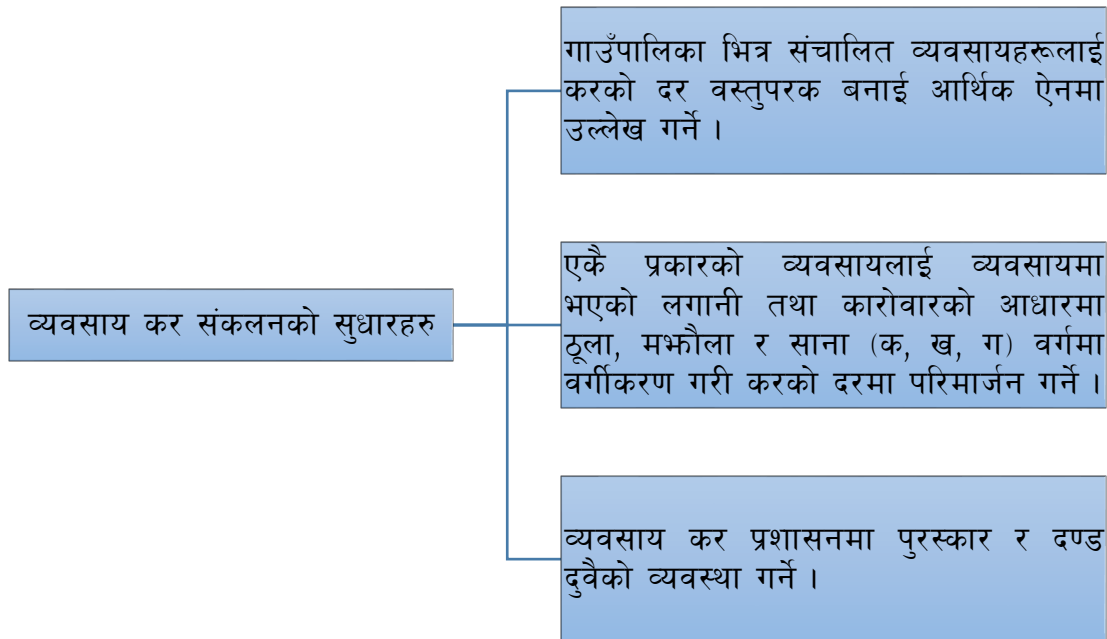
क्र.सं.	व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
1	कृषि, वन, माछा पालन	4	1000	4000
2	निर्माण /उत्पादन व्यवसाय	17	2500	42500
3	खानी, विद्युत, ग्याँस, खानेपानी तथा निर्माण	5	2000	10000
4	थोक तथा खुद्रा व्यापार	61	800	48800
5	ढुवानी, भण्डारण, सूचना र सञ्चार	0	1500	0
6	होटल, लज	5	1500	7500
7	वित्त, बीमा	8	2500	20000

क्र.सं.	व्यवसाय	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रु. मा)
८	शिक्षा	19	1500	28500
९	मानव स्वास्थ्य र समाजिक कार्य	10	1000	10000
१०	घरजग्गा, पेशागत व्यवसाय, वैज्ञानिक, प्रशासनिक, कला, मनोरञ्जन र अन्य	12	2500	30000
	जम्मा			2,01,300

स्रोत: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना, २०७५

यस टेबुलको आधारमा विश्लेषण गर्दा व्यवसाय कर असुली गर्दा रु. २,०१,३०० सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ। यसैगरी नयाँ व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण गर्दा यो राजस्व रकम अझ बढ्न सक्ने देखिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाको व्यवसाय कर सङ्कलनमा सुधार ल्याउनका लागि निम्न कार्यहरू गर्न आवश्यक देखिन्छ (चित्र नं. ८)।

चित्र ६: व्यवसाय कर संकलनको सम्भावित सुधारहरू

गाउँपालिकाको व्यवसाय कर सङ्कलनमा सुधार ल्याउन गाउँपालिका अन्तर्गतका सम्पूर्ण उद्योग, व्यापार तथा व्यवसायहरूलाई अनिवार्य दर्ता प्रकृत्यामा ल्याई तिनीहरूको पूँजिगत लगानी, आम्दानी, मुनाफा, सेवा जस्ता पक्षहरूलाई विश्लेषण गरी करको दर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ। गाउँपालिकाले कर प्राप्त गरे वापत करदाताहरूले अपेक्षा गरेअनुसार फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाइको

व्यवस्था, सुरक्षा निकायको उपस्थिति जस्ता केही सेवा र सुविधाहरूलाई राजस्व परिचालनसँग आवद्ध गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित देखिन्छ। कर अभियान सञ्चालन गरी कर सचेतना अभिवृद्धि गर्नुका साथै यससम्बन्धी नागरिकका गुनासाहरूको सुनुवाई गरी जायज गुनासाहरूको सम्बोधन गर्नु पर्दछ। कर प्रशासनमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्थालाई नियमित प्रक्रियाको रूपमा स्थापित गर्नुपर्दछ।

(च) विज्ञापन कर

विज्ञापन ऐन, २०७६ को दफा ४ अनुसार सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिड बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। सोही दफाको उपदफा ६, मा विज्ञापन सम्बन्धी निवेदन, दस्तुर, अवधि लगायतका विषयहरू सम्बन्धित स्थानीय कानून बमोजिम हुने समेत उल्लेख गरिएको छ। यस शीर्षक अन्तर्गत संकलित रकमको ४०% प्रदेश सरकारलाई दिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन, २०७८ दफा ८ मा अनुसूची ७ अनुसार विज्ञापन कर लगाइने र असुल उपर गरिएको थियो भनी उल्लेख गरिएको छ। यस गाउँपालिकामा यो शीर्षकबाट हाल सम्म रकम असुल गरेको छैन।

करको संभावना: सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, भौगोलिक, शैक्षिक, संचार र पूर्वाधारको क्षेत्रमापछाडी रहेको यो यस गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति लाई हेर्ने हो भने यो गाउँपालिका जिल्ला सदरमुकामबाट १२१ किलोमिटर टाढा रहेको छ। यस गाउँपालिका अहिले सम्म सडकको पहुँचबाट टाढा रहेको छ भन्दा हुन्छ किनकी यस गाउँपालिकाको वडा नं. ५ मात्र सडक संजाल सँग जोडिएको छ, यो सडक पनि ग्राभेल रहेको छ। यस गाउँपालिकामा स्थानीय बस्तीहरूलाई आधार मानेर विभिन्न स्थानमा व्यापारिक केन्द्रहरू रहेका छन्। व्यापारिक केन्द्रहरूमा स्थानीय उत्पादनका साथै, बाहिरबाट आएका सामानहरूको विक्रि बितरण हुने गर्दछ। जिल्लामा रहेका प्रमुख व्यापारिक केन्द्रहरूमा खण्डेश्वरी, ओखले, मकरेगाउँ, घुसा, सिती आदि रहेका छन्। सो बजार क्षेत्रमा गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका होर्डिड बोर्ड हरू लगाउन अनुमति दिइ विज्ञापन कर लगाउन सक्छ। यस्ता क्षेत्रहरूमा विभिन्न विज्ञापन सामग्री राख्ने स्थानहरू रहेका र भविष्यमा अझ बढी वृद्धि हुँदै जाने सम्भावना रहेको हुनाले विज्ञापन कर शीर्षकमा आम्दानी बढ्न सक्ने संभावना रहेको छ। यसरी गाउँपालिकाको केन्द्र र अन्य स्थानीय बजार क्षेत्रमा तलको तालिका बमोजिम विज्ञापन सामग्रीलाई प्रस्तावित दरले कर लगाई विज्ञापन कर लिँदा निम्न बमोजिम रकम सङ्कलन हुने अनुमान गरिएको छ।

सि. नं.	होडिं बोर्डका किसिम	संख्या	करको औषत दर (प्रस्तावित)	संभावित राजस्व (रू. मा)
1	साना बोर्ड	80	500	40000
2	ठुला तथा मझौला बोर्ड	30	800	24000
3	फ्लेक्स प्रिन्ट	50	250	12500
4	एक महिने आयु हुने व्यानर	100	75	7500
5	व्यवसायिहरूले राखेका बोर्ड	60	250	15000
जम्मा				99000
गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने कर ६०%				59,400

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका विज्ञापन स्थल तथा व्यापारिक प्रयोजनका विज्ञापन सामग्रीहरूको लगत राखी सो को नियमन गर्ने र सङ्कलन हुनसक्ने रकम यकिन गरी ठेक्का अंक निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

(छ) अन्य कर:

१. जडीवुटी, कबाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६१ मा गाउँपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीवुटी, प्रचलित कानुन बमोजिम निषेधित जीवजन्तु बाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सीड, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिका वस्तुको व्यवसायिक उपयोग गरेवापत गाउँपालिकाले जडीवुटी, कबाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिका जडीवुटी, कबाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक करको प्रचुर संभावना रहेको भएता पनि कर सङ्कलनको अवस्था उत्साहजनक रहेको देखिँदैन ।

करको सम्भावना: यस गाउँपालिकामा विशेष गरेर यार्सागुम्बा, वन लसून, घुच्ची च्याउ, भ्याकुर, निरमसी, पदमचाल, पाषणबेद, पाँचऔले, कटुकी, हरो/वरो जस्ता जडीवुटी उत्पादन हुने गरेका छन् । तसर्थ यहाँ व्यवसायीक किसिमले जडीवुटी सङ्कलन तथा बिक्री वितरण गर्ने पेशा व्यवसायीहरू समेत रहेका छन् । यहाँको बजार क्षेत्रमा विभिन्न किसिमका कबाडीवस्तु उत्पादन तथा बिक्री वितरण हुने भएता पनि यस्ता व्यवसायिहरू करको दायरामा आइसकेका छैनन् । गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका वनमा जडीवुटी खेती प्रवर्द्धन तथा बजारीकरण र जीवजन्तुहरूको व्यवसायिक कारोवारका लागि बजार केन्द्रको व्यवस्थापन गरी राजस्व वृद्धि गर्न सकिने सम्भावना देखिन्छ ।

क्र.सं.	बस्तु	उत्पादन परीमाण (के.जी.)	करको दर (प्रती के.जी.)	सङ्कलन हुन सक्ने रकम (रु.)
१	यासागुम्वा	४००	२०००	८,००,०००
२	अन्य जडीवुटी	१०,०००	५	५०,०००
३	कवाडी	५०,०००	२	१,००,०००
जम्मा				९,५०,०००

यस टेबुलको आधारमा विश्लेषण गर्दा जडीवुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग कर असुली गर्दा रु. ९,५०,००० सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: जडीवुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक उपयोग करमा सुधार गर्नका लागि ऐनले व्यवस्था गरे बमोजिमका सबै व्यवसायलाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्न लगाई त्यस्ता व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजत लिनुपर्ने व्यवस्था अनिवार्य गर्नुपर्ने देखिन्छ । करदाताहरूलाई आकर्षित गर्नका लागि छिमेकी पालिकाहरूसँग समन्वय गरी करमा एकरूपमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ । जडीवुटी, कवाडी र जीवजन्तुको व्यवसायिक कारोवार गर्ने व्यवसायीहरूको कारोवारको आधारमा कर निर्धारण गरी सङ्कलन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२. सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आयकर

हालको अवस्था : हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्री वापत प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित गाउँपालिका तथा गाउँपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन तथा ती वनहरूबाट बिक्री हुने वन पैदावारको परिमाण सम्बन्धी तथ्याङ्क छैन ।

सम्भावना : यस गाउँपालिकामा ४ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । स्थानीय जनताहरू यी वनहरूबाट घाँस, दाउरा, स्याउला, सोतर, काठहरूको उपभोग गरिरहेका छन् । गाउँपालिका प्रोफर्डल अनुसार यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न सामुदायिक वनहरू सरकारी वनहरूमा विभिन्न जडीवुटीहरू पाइने गर्दछन् । जडिवुटीहरूका संरक्षण, सम्वर्द्धन र दिगो व्यवस्थापनमा गाउँपालिकाको ध्यान पुग्न सकेमा यस भेगका वासिन्दाहरूको आयआर्जनमा अभिवृद्धि हुनका साथै गाउँपालिका समेत सम्पन्न हुनेमा कुनै शंका छैन । जडिवुटीबाट वार्षिक आमदानी र राजस्व सङ्कलनमा वारेमा कुनै तथ्याङ्क प्राप्त हुन सकेको छैन । यसै गरी गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिक वन बाट वन पैदावारको रूपमा सल्लोको खोटो, फर्निचरको लागि आवश्यक काठ समेत निकासी गर्दछ । यस गाउँपालिकामा सामुदायिक वनहरूबाट बिक्री हुने वन पैदावारको परिमाण सम्बन्धी तथ्याङ्क नभएकाले आगामी आ.व.मा गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकको निर्णय बमोजिम जडीवुटी कर र काठ निर्यात कर निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ । गाउँपालिकामा रहेका ४ वटा सामुदायिक वनले बिक्री गरेका वन पैदावार वापत प्रती सामुदायिक वनले रु ५०,००० को दरले

वन पैदावार वापत स्थानीय तहलाई तिर्नुपर्ने रकम तिर्दा रू २,००,००० रकम सङ्कलन हुने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ गाउँपालिकामा रहेका सामुदायीक वना तथा वन पैदावर सम्बन्धी अभिलेख सङ्कलन गर्ने ।
- ✓ सामुदायीक वन पैदावर बिक्री तथा उपयोग सम्बन्धीको वार्षिक कार्ययोजना गाउँपालिकाले स्वीकृत गर्ने ।
- ✓ आय सङ्कलन सम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने ।

3=3=2 u}/s/ /fh:j

गाउँपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने राजस्वको एक प्रमुख स्रोतको रूपमा गैरकर राजस्व पनि हो । यस अन्तर्गत सेवा शुल्क, दस्तुर, बिक्रीबाट प्राप्त आय लगायतका स्रोतहरू महत्वपूर्ण रहेका छन् ।

(क) स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तु बिक्री

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ६२ (क) मा खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुको बिक्री गाउँपालिकाले गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटोजन्य वस्तु र सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा, जराजुरी आदिको बिक्री गर्न सक्ने र बिक्री गरेर प्राप्त गरिएको रकम गाउँपालिकाको संचित कोषमा दाखिला गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिका क्षेत्रमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गरी गैरकर राजस्व प्राप्त गर्न सक्ने संभावना भएता पनि वर्तमान अवस्थासम्म प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन सकेको देखिँदैन । गाउँपालिकाले यस शीर्षक अन्तर्गत हालसम्म राजस्व सङ्कलन गरेको छैन । निजी सम्पत्तिबाट साधारण निर्माणमुखी खानीजन्य पदार्थहरूको उत्खनन तथा उपयोगका लागि गाउँपालिकाले नै कार्यविधी तर्जुमा गरी इजाजत दिने र त्यसबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुर लगाउन सकिने कानुनी व्यवस्था रहको हुनाले निजी जमिनबाट उत्पादित वस्तुमा दस्तुरको दर निर्धारण गरी राजस्व सङ्कलनको व्यवस्था गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

करको संभावना: यस गाउँपालिका स्थानीय पूर्वाधार विकासको प्रारम्भिक चरणमै रहेको हुनाले निर्माण सामग्रीहरूको अत्याधिक माग वृद्धि हुँदै जान सक्ने देखिन्छ । यहाँका नदी तथा खोलाहरू बाट र वनक्षेत्रबाट प्राकृतिक वस्तुहरूको उत्पादन र बिक्री तथा उपयोगको प्रचुर संभावना रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिका भएर बग्ने ठूला नदीमा चमेलिया नदि पर्दछ भने अरू धेरै साना खोलाहरू यस गाउँपालिका भित्रबाट बग्दछन् । यस गाउँपालिका भित्रबाट बग्ने अन्य खोलाहरू छेतीगङ्गा गाड, धर्मगङ्गा गाड, रोखन गाड, बसु गाड, छुमछुम गाड, भविया गाड, विरकाड् गाड, डुम्लिड खोला आदि हुन । यी नदी तथा खोलाहरूमा प्रचुर मात्रामा बालुवा, ढुङ्गाको संभावना रहेको हुँदा यी क्षेत्रहरू बाट करीब रू. १०,००,००० जति सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरूको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागि पहल गर्नुपर्ने र हालै नेपाल सरकारले जारी गरेको हुंगा गिट्टी बालुवा उत्खनन् तथा बिक्री वितरण सम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ बमोजिम वातावरणीय परीक्षण तथा उत्खनन्, व्यवस्थापन र बिक्री वितरण गर्न आवश्यक सुधार समेत गर्नुपर्ने देखिन्छ। कानुनको मनसाय अनुसार गाउँपालिकाले आफ्नै आर्थिक ऐन मार्फत यसको दर निर्धारण गर्नुपर्ने र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण पनि आफैले स्वीकृत गर्नुपर्ने देखिन्छ।

- प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदनले सिफारिश गरेका मापदण्डभित्र रहेर उत्खनन् गर्ने कार्य गराउन सुनिश्चित गर्ने र यसका लागि राजस्व परामर्श समितिको अनुगमन तथा सक्रियता वृद्धि गर्ने।
- निजी खानीको लाइसेन्स (अनुमति पत्र) दिने सम्बन्धमा कार्यविधि तर्जुमा गर्ने।
- सार्वजनिक क्षेत्रबाट उत्पादन हुने खानी जन्य वस्तुको बिक्री दर र निजी खानीबाट उत्पादन हुने वस्तुको दस्तुर निर्धारण गर्ने।
- ठेक्का मार्फत सङ्कलन गर्ने भएमा ठेक्काको सूचना जारी गरी ठेक्कामा दिने।
- सङ्कलन कार्यको नियमित रूपमा आवश्यक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने।

(ख) बहाल बिटौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ५९ मा गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका भौतिक संरचनाको उपयोग वापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको गाउँ क्षेत्रको सडकको दायाँबायाँ तथा गाउँपालिका भित्रका बजार क्षेत्रमा घरटहराहरू अस्थायी रूपमा बसोबास गरी विभिन्न व्यापार, व्यवसाय तथा जिविकोपार्जनका गतिविधिहरू गरिरहेको अनुमान गरिएको छ। गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को दफा ८ मा अनुसुची ७ अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाटबजार वा पसलमा वा सरकारी जग्गाहरूमा बनेका संरचनाहरूको उपयोग वापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाइने र असुल उपर गरिने उल्लेख गरिएको छ। यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले हालसम्म शुल्क असुल गरेको छैन।

शुल्कको संभावना: बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरूको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ। सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रबन्ध सम्बन्धित स्थानीय तहले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त स्थानीय तहका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरूको खोजी गरी लगत व्यवस्थापन

गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले सर्वप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार, पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका जग्गामा हाट बजार सञ्चालन गरी आगामी आ.व.मा वार्षिक सङ्कलन गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ । साथै सभाहल भाडामा दिइ सङ्कलन गर्न सक्ने संभावना छ ।

tflnsf 14M axfn la^f}/L z'Ns ;DaGwL ljj/)f

क्र. सं.	संरचनाको नाम	एकाई	औषत भाडा शुल्क (अनुमानित)	आय सम्भावना (रु.)
1.	हाट बजार	४ वटा	50000	200000
2.	सभाहल	२० पटक	2000	40000
जम्मा				2,40,000

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाभित्र रहेका सडक अधिकार भित्रका सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको खोजीगरी लगत तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ । बहाल बितौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दायाँ बायाँ लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरूको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने देखिन्छ । सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने भएता पनि यसको संरक्षण, मर्मत सम्भार र अन्य प्रवन्ध सम्बन्धित गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने भएकोले उक्त गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका यस्ता जग्गाहरूको खोजीगरी लगत व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैले गाउँपालिकाले सर्वप्रथम आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने र आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सो बमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने हुन्छ ।

(ग) नक्शापास दस्तुर:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २७ मा गाउँपालिकाबाट नक्शापास नगराई भवन निर्माण गर्न नहुने व्यवस्था गरिएको छ । यस ऐनको दफा ३३(४) मा भवन निर्माण गर्न अनुमति दिँदा लाग्ने दस्तुर गाउँपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ ।

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७८ को अनुसूची ११ मा नक्शापास दस्तुर निर्धारण गरिएको छ । गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/२०७८ मा यस शीर्षक अन्तर्गत जम्मा कूल रु.६६,२६० सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

दस्तुरको संभावना: गाउँपालिका भित्र विस्तारै बजारीकरण हुँदै गएको कारण आगामी दिनहरूमा पक्की घरहरू निर्माण हुँदै जाने संभावना बढ्दै गैरहेको छ । अब नयाँ बन्ने संरचनाहरू राष्ट्रिय भवन मापदण्ड तथा गाउँपालिकाको आफ्नै भवन मापदण्ड तयार पारी सोही बमोजिम नियमन गर्नुपर्ने देखिन्छ । अब बन्ने संरचनाहरूका लागि नक्शापास अनिवार्य गराई सो कार्यका लागि प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराए वापत शुल्क निर्धारण गर्दा राजस्व वृद्धि हुने संभावना देखिन्छ ।

पहिलेनै बनेका घरहरूको अभिलेखीकरण तथा नयाँ बन्ने घरको नक्सापास गर्ने गर्दा उल्लेख्य मात्रामा राजस्व सङ्कलन हुने देखिन्छ । हाल यस गाउँपालिकाले नक्सापास निवेदन दस्तुर रू ५० मात्र राखेको छ । यसै गरी नयाँ घर बन्दा नक्शा पास, निर्माण सम्पन्न प्रमाण आदी वाफत यस शीर्षकमा राजस्व सङ्कलन गर्ने संभावना छ । साथै घरको अभिलेखीकरण दस्तुर लिन सक्ने सम्भावना देखिन्छ तर हाल सम्म कुनै दस्तुर नउठाएको देखिन्छ । गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७८ अनुसार यस गाउँपालिकामा १२९८ घरपरीवार संख्या रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा १२९८ घर रहेकोमा केही घर पक्की रहेको देखिन्छ र वार्षिक ५० घर बृद्धि भएको र पक्की र अन्य प्रति घरको नक्सापास दस्तुर अभिलेखिकरण दस्तुर लिन सकिने सम्भावना छ र आगामी आ. व.को लागि आय संभावना तलको तालिकामा आँकलन गरिएको छ ।

tflnsf 15M gSzfkf; b:t' / ;DaGwL1jj//) f

क्र.सं.	घरको किसिम	घर संख्या	औषत वर्ग फुट	नक्सापास दस्तुर	प्रस्तावित अभिलेखिकरण दस्तुर	संभाव्य रकम
1	पक्की घर	10	400	2.2	0	8800
2	अन्य घर	1298		0	50	64900
3	घर नक्सा निवेदन फाराम तथा नक्सा पास	80			550	44000
जम्मा						117700

स्रोत: गाउँपालिका बस्तुगत विवरण, २०७८

अनुमानीत तथ्याङ्कका आधारमा विश्लेषण गर्दा आगामी आ.व.मा जम्मा रू. १ लाख १७ हजार ७०० नक्सापास दस्तुर सङ्कलनको सम्भावना रहेको आंकलन गरिएको छ ।

सुधारका पक्षहरू

- चालु आर्थिक ऐनमा नयाँ तथा पुरानो घरको नक्सापासको दर एउटै भएको हुँदा नयाँ घरको तुलनामा पुरानो घरको नक्सा पासको दर कम राख्ने ।
- मापदण्ड तथा कार्यविधि अनुसार भवन निर्माण भए नभएको निरन्तर अनुगमन गर्ने ।
- घरको तल्ला, बनोट तथा किसिमका आधारमा दस्तुरको दर निर्धारण गरिएकोमा समयानुकूल परिमार्जन गर्दै जाने ।

(घ) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर:

विद्यमान अवस्था: गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रका घरजग्गा एक व्यक्तिबाट अर्को व्यक्तिलाई स्वामित्व हस्तान्तरण गर्दा घरजग्गा लिने र दिने व्यक्तिबाट प्रदेश आर्थिक ऐनमा व्यवस्था भए बमोजिमको असुल गरिएको राजस्वको ६०% रकम प्राप्त गर्दछ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले यस्तो स्वामित्व हस्तान्तरणको कार्य गाउँपालिकाले नै गर्ने उल्लेख गरेतापनि सङ्घीय

सरकारको मातहतमा रहेको जिल्ला मालपोत कार्यालयबाट घरजग्गाको अभिलेख हस्तान्तरण भइनसकेको र गाउँपालिकामा जनशक्ति पर्याप्त नरहेकोले हालसम्म पनि जिल्ला मालपोत कार्यालयले नै तोकिएको दस्तुर असुलउपर गरी असुल भएको रकम प्रदेश कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय तह र प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा दाखिला हुनेगरी पठाउने गरेको छ ।

घरजग्गा रजिष्ट्रेशनको दर निर्धारण गर्दा प्रत्येक जग्गाको न्यूनतम मूल्याङ्कन निश्चित गर्न मालपोत नियमावलीको प्रावधान बमोजिम प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख, प्रमुख कर अधिकृत वा कर कार्यालय नभएको स्थानमा कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयको प्रमुख, नापी शाखाको प्रमुख, उद्योग वाणिज्य सङ्घको प्रतिनिधि, प्रमुख नापी शाखा र मालपोत कार्यालयको प्रमुख सदस्य सचिव रहेको समितिले वार्षिक रूपमा गरेको न्यूनतम मूल्याङ्कन अनुसार जग्गाको थैली निश्चित हुने गरेको छ । गाउँपालिकाले यस्तो मूल्याङ्कन वास्तविक रूपमा कारोवार हुने गरेको मुल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो गाउँपालिकाको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । यसै सन्दर्भमा जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मुल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

सम्भावना : जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत तोकिएको सोहि बमोजिम न्यूनतम थैली कायम गरी कर संकलीत गरेमा वार्षिक रू १,००,००० सम्म सङ्कलन हुन सक्ने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाले मूल्याङ्कन वास्तविक रूपमा कारोवार हुने गरेको मुल्य भन्दा फरक नपरोस भन्नाका लागि आफ्नो क्षेत्रको लगत तयार गरी मालपोत कार्यालयमा अध्यावधिक गराउने गर्नु पर्दछ । जग्गा जमीनको घर रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत ध्यानमा राखी गाउँपालिकाले जग्गाको प्रचलित भाउ समेत सिफारिश गर्ने प्रणाली स्थापित गर्न सकिएमा यसरी जग्गाको न्यूनतम मुल्य फरक परेर राजस्वमा आउने कमीलाई व्यवस्थित गर्न सरल पर्ने देखिन्छ ।

(ड). सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११(२) घ(७) मा गाउँपालिकाले प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिश तथा दफा १२ को (ड) मा वडाले गर्ने सिफारिश तथा प्रमाणितगरे वापत गाउँपालिकाले दस्तुर प्राप्त गर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

हालको अवस्था: आर्थिक ऐन मार्फत् गाउँपालिकाले विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित गरे वापतकार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गर्दै आएको छ । आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत दफा १३ (अनुसूचि-१२) मा विभिन्न शीर्षकमा विभिन्न किसिमका शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण गरेको छ । सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर वापत यस

गाउँपालिकाले आ.व. २०७७/७८ मा कुल रू. ५२,६५० सङ्कलन गरेको थियो ।

सम्भावना: यो गाउँपालिकाको आम्दानीको एक मुख्य र भरपर्दो स्रोत हो । यस विषय अन्तर्गत कुल आम्दानीको तथ्याङ्क उपलब्ध भए पनि के कति पटकको सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुरबाट उक्त आम्दानी भएको हो भन्ने तथ्याङ्क उपलब्ध नहुँदा यस वर्षको बाँकी समयमा यस शीर्षकमा के कति आम्दानी हुन सक्छ भन्ने अनुमान गर्न कठिन छ । यस गाउँपालिकाको कार्यालय तथा सबै वडा कार्यालयहरूबाट वार्षिक तलको अनुमानित तालिका अनुसार करिव ६०० वटा विभिन्न किसिमका सिफारिश तथा प्रमाणित हुने अनुमान गरिएको छ । वर्तमान दर अनुसार वार्षिक सिफारिश तथा प्रमाणितबाट रू २,७५,००० आय सङ्कलन हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ ।

tflnsf 16M l;kmfl/z tyf k|dfl)ft ;DaGwL ljj/)f

क्र.सं.	सिफारिसको प्रकार	सङ्ख्या	l ; kmfl / ; b/	संभावित सङ्कलन रकम (रू)
१	नागरिकता सिफारीस, विवाह, नाता प्रमाणित लगाएत	१००	१००	१००००
२	पेन्सन सिफारिस	५०	१२००	६००००
३	खानेपानी विद्युत जडान सिफारिस	५०	१०००	५००००
४	घर गोठ प्रमाणित	५०	२५०	१२५००
५	अंग्रेजीमा गरिने सबै सिफारिस	२००	४००	८००००
६	घरेलु उद्योग लगाएत विभिन्न सर्जिमिन सिफारिस	५०	२५०	१२५००
७	विविध	१००	५००	५००००
जम्मा		६००		२७५०००

स्रोत: पिल्ड सर्वेक्षण तथा राजस्व अनुमान, २०७९

सुधारका पक्षहरू:

- शीर्षक अनुसार सिफारिस तथा दस्तुरहरूको छुट्टाछुट्टै अभिलेख राख्ने ।
- सिफारिश वा प्रमाणित गर्नु पूर्व दस्तुर तिरे नतिरेको एकीन गर्ने ।
- दस्तुर नबुझाएसम्म सम्बन्धित अधिकारीले सिफारिश वा प्रमाणित नगर्ने ।
- वडाबाट संकलित दस्तुरहरू शीर्षक सहितको विवरण तयार गर्ने ।
- वडा कार्यालयहरूको कर सङ्कलनलाई पनि कम्प्युटर सफ्टवेयरमा आधारित बनाउने ।
- वडा कार्यालयहरूलाई गाउँपालिका कार्यालयसँग कम्प्युटर नेटवर्कीड गरी अध्यावधि हुने व्यवस्था मिलाउने

(च). व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क

हालको अवस्था : यस गाउँपालिकाले व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) गरे वापत कार्यपालिकाको कार्यालय तथा वडाबाट शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गरेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनले सेवा शुल्क वापत दफा १३ (अनुसूचि-१२) मा विभिन्न शीर्षकमा दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रू.१०० निर्धारण भएको देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत यस गाउँपालिकाले आ.व.२०७७/७८ मा रू. ७३,८५० सङ्कलन गरेको देखिन्छ ।

सम्भावना: व्यक्तिगत घटना दर्ता शुल्क गाउँपालिकाको न्यून तर प्रायः हरेक वर्ष आय हुने शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । अतः आउँदा दिनमा पञ्जिकरण व्यवस्थित गरी बिलम्ब शुल्क सङ्कलन गर्न सक्नेछ । गाउँपालिकाको बस्तुगत विवरण, २०७८ अनुसार यस गाउँपालिका आ.व.२०७४/७५ मा जम्मा २९० वटा व्यक्तिगत घटना दर्ता भएको उल्लेख छ । सोही तथ्याङ्कलाई आधारमानी कुल व्यक्तिगत घटना संख्याको ६०% अथवा १७३ वटा घटना दर्ता गर्नुपर्ने अनुमान गर्दा व्यक्तिगत घटना दर्ता (बिलम्ब) शुल्क वापत तालिकामा उल्लेख भए अनुसार बिलम्ब शुल्क तिर्दा वार्षिक रू. ३५,३०० सम्म सङ्कलन गर्न सक्ने देखिन्छ ।

tflnsf 17M JolQmut #^gf btff{ -lanDa_ z'Ns ;DaGwL ljj/)f

क्र.सं.	विवरण	जम्मा दर्ता संख्या	बिलम्ब हुन सक्ने अनुमानित संख्या	दर	जम्मा
१.	जन्म दर्ता	२०३	१२२	१००	१२२००
२.	मृत्यु दर्ता	३१	१८	१००	१८००
३.	सम्बन्ध बिच्छेद	०	०	५००	०
४.	बसाईसराई	२२	१३	१००	१३००
५.	बिवाह दर्ता	३४	२०	१०००	२००००
जम्मा		२९०	१७३		३५३००

स्रोत: गाउँपालिका बस्तुगत विवरण, २०७८

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिकाको कार्यपालिका बैठकमा पास गरेको दररेटमा व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्क रू.१०० निर्धारण भएको देखिएकोले घटना घटेको ३५ दिन भित्रै घटना दर्ता गर्न प्रोत्साहित गर्नका लागि उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसका साथै गाउँपालिकामा व्यक्तिगत घटना विशेष गरेर जन्मदर्ता गर्नको लागि प्रत्येक वडामा अभियानको रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सबै बालबालिकाको राज्यबाट पाउने सुविधा र जन्मदर्ता हुन पाउने अधिकारको संरक्षण समेत गर्नु उपयुक्त हुने देखिन्छ । व्यक्तिगत घटना दर्ता बिलम्ब शुल्कबाट प्राप्त आयको उचित रूपमा लेखा राख्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । विपन्न तथा सिमान्तकृत समुदायलाई बिलम्ब शुल्कमा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।

(छ) व्यवसाय दर्ता/नविकरण शुल्क:

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ (२) अ (६) मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमति, नविकरण लगायतको अधिकार स्थानीय तहलाई रहेको छ। सहकारी ऐन २०७४ ले सहकारीको दर्ता तथा नविकरण गर्ने अधिकार पनि गाउँपालिकालाई दिएको छ।

विद्यमान अवस्था: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना, २०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा व्यापारिक फर्म, होटेल तथा रेष्टुरेन्ट तथा घरेलु उद्योग गरी जम्मा १४१ व्यवसायी छन्। यी मध्ये ११४ वटा दर्ता भएका छन् भने २७ वटा दर्ता नभएको उल्लेख छ। आ.व. २०७७/०७८ मा व्यवसाय दर्ता तथा नविकरण शुल्क शीर्षकमा रू. ९०,००० आम्दानी भएको देखिन्छ।

शुल्कको संभावना: केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको आर्थिक गणना, २०७५ अनुसार यस गाउँपालिकामा १४१ ओटा व्यापारिक संस्था रहेको देखिन्छ। दर्ता भएका व्यापारिक संस्था (११४ वटा) नविकरण गर्दा औसत रू. २५० को दरले नविकरण शुल्क लिँदा करिब रू. २८,५०० तथा दर्ता नभएका व्यापारिक संस्था (२७ वटा) दर्ता गर्दा औसत रू. ५०० को दरले दर्ता शुल्क लिँदा करिब रू. १३,५०० गरी व्यवसाय रजिष्ट्रेशन तथा दर्ता शुल्कबाट रू. ४२,००० सङ्कलन हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। यसै गरी नयाँ थपिने निर्माण जन्य व्यवसाय लगाएत अन्य व्यवसाय दर्ता गर्दा जम्मा व्यवसाय दर्ता शुल्क अनुमानित भन्दा अझ बढी उठ्न सक्ने संभावना रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू: गाउँपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका व्यवसायिक फर्म, उद्योग, सहकारी तथा अन्य सङ्घ संस्थाहरूको दर्ता तथा नविकरण प्रक्रियालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने, नयाँ व्यवसाय वा कारोवार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गर्ने अनुमति तथा दर्ता नगरी सञ्चालनमा रहेका फर्म तथा संस्थाहरूलाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ।

- साना र मझौला व्यवसायहरूको तथ्याङ्क अध्यावधिक गर्ने।
- व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर अध्यावधिक गर्दै जाने।
- नयाँ व्यवसाय वा कारोवार सञ्चालन गर्नुपूर्व दर्ता तथा अनुमति प्रमाणपत्र अनिवार्य गरी अनुमति नलिई सञ्चालनमा रहेकालाई नियमित गर्न दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गर्ने।
- दर्ता तथा अनुमतिका लागि छुट्टै कार्यविधि तर्जुमा गर्ने।
- आर्थिक ऐनमा दर्ता तथा अनुमति दस्तुरको दर निर्धारण गर्ने।
- 'घ' वर्गको निर्माण व्यवसायी ईजाजत पत्र सबन्धी कार्यविधि बनाई गाउँसभाबाट स्विकृत गरी लागु गर्ने।

(ज). पार्किङ्ग शुल्क

विद्यमान अवस्था: स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६० अनुसार गाउँपालिका / गाउँपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराए वापत पार्किङ्ग शुल्क

लगाउन सक्ने कानुनी व्यवस्था रहेको छ । यस गाउँपालिकाले पनि आफ्नो आ.व. २०७८-७९ को आर्थिक ऐनमा दफा १० मा अनुसूची (९) बमोजिम पार्किङ शुल्कबारे उल्लेख गरी पार्किङ दर निर्धारण गरेको छ । हालसम्म यस गाउँपालिकाले यस शीर्षक अन्तर्गत रकम सङ्कलन गर्न सकेको छैन ।

सम्भावना :

यस गाउँपालिका को स्वामित्वमा रहेको एक जग्गा हाल पनि पार्किङको रूपमा रहेको भएता पनि सोलाई व्यवस्थित गरेको देखिदैन । सोलाई व्यवस्थित गरेमा यो गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रहरूमा रहेका पार्किङ स्थलहरूबाट पार्किङ शुल्क राम्रो उठ्ने देखिन्छ ।

tflnsf 18M kfls{^a z'Ns ;DaGwL ljj/) f

क्र.सं	सवारी साधन	दैनिक अनुमानित संख्या	पार्किङ शुल्क दर	वार्षिक सङ्कलन हुन सक्ने रकम (रु.)
१	मोटरसाईकल	३०	१०	१०८०००
२	हलुका सवारी साधन	२०	२०	१४१०००
३	भारी सवारी साधन	५	४०	७२०००
जम्मा				३२१०००

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण तथा राजस्व अनुमान, २०७९

यसरी विभिन्न सवारी साधन जुन यस गाउँपालिकामा आउँदछन् सोको तथ्याङ्क अद्यावधिक गरी राजस्व सङ्कलन गर्ने हो भने करिब रु. ३,२४,००० उठ्न सक्ने देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- यस गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका जग्गा सम्बन्धी विवरणहरू अद्यावधिक गर्ने ।
- यस गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा व्यवस्थित पार्किङको लागि गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका जग्गाहरूमा पार्किङको लागि संरचना तयार गर्ने ।

(भ्र). सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय :

हालको अवस्था: स्थानीय शासन सञ्चालन ऐन बमोजिम गाउँपालिका/नगरपालिकाले उपकरण सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि तयार गरी एम्बुलेन्स, प्रोजेक्टर लगाएत अन्य मेसिन भाडामा लगाई आमदानी गर्न सक्ने व्यवस्था रहेको छ । विद्यमान भौतिक स्रोतहरूको प्रयोगको दर रेट आर्थिक ऐनमा तोकिएको कार्यविधि तयार गरेर आफै दर रेट निर्धारण गर्न सक्छ । यस गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका मेसिन र भौतिक सम्पत्तिहरू बहालमा परिचालन गर्न सकिने देखिन्छ ।

सम्भावना: गाउँपालिकाको स्वामित्वमा भएका भौतिक सम्पत्तिहरू स्काइभेटर, प्रोजेक्टर, एम्बुलेन्स को बहाल परिचालन सम्बन्धमा आवश्यक तथ्याङ्कको आधार नभएकाले आगामी आ.व.मा देहाय अनुसार आमदानी गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

क्र.सं.	बहालमा लगाउने सम्पत्तिको विवरण	अनुमानित सञ्चालन	भाडा दर	कुल संभावना रकम (रु.)
1	स्काइभेटर	८० (अनुमानित)	प्रति घण्टा १५००	120000
2	प्रोजेक्टर	१०० (अनुमानित)	प्रति पटक १००	10000
3	एम्बुलेन्स	५० (अनुमानित)	प्रति ट्रिप २०००	100000
जम्मा				230000

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण तथा राजस्व अनुमान, २०७९

सुधारका पक्षहरू:

- गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा भएका र बहालमा लगाउन सकिने भौतिक सम्पत्तिहरूको विवरण तयार गरी सम्पत्तिको बहाल रकमको दर निर्धारण गर्ने ।
- गाउँपालिकाको स्वामीत्वमा रहेका मेशिन आदिहरू को मर्मत स्याहार गरी सञ्चालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाको सम्पत्ति बहालमा लगाउने सम्बन्धमा कार्यविधी तर्जुमा गरी कार्यान्वयमा ल्याउने ।
- कार्यविधीमा उल्लिखित शर्तहरू पालना भए नभएको अनुगमन गर्ने ।

(ब) अन्य सेवा शुल्क: (फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क, पर्यटक प्रवेश शुल्क, स्थानीय पूर्वाधार उपयोग शुल्क, अन्य सेवा शुल्क)

हालको अवस्था: कार्यालयले लिने टिकट, बोलपत्र फाराम बिक्रिको रकम, निवेदन दस्तुर, नो अब्जेक्सन सर्टिफिकेट, व्यवसायीक प्रमाण पत्र जारी आदि रकम हरू यस शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । यसैगरी फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क, पर्यटन प्रवेश शुल्क समेत यसै शीर्षक अन्तर्गत पर्दछ । यस गाउँपालिकाको आर्थिक ऐनमा पर्यटन प्रवेश शुल्क निर्धारण गरेता पनि अन्य गाउँपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार र उपलब्ध गराइएको सेवामा सेवाग्राहीबाट शुल्क लगाइने उल्लेख गरिएको छैन ।

शुल्कको सम्भावना: यस गाउँपालिकाले प्रदान गरेका सेवाहरू (पशुपन्छी तथा बोका सरसफाई सेवा, पशु पन्छी स्वास्थ्य सेवा, कार्यालयले लिने टिकट, बोलपत्र फाराम बिक्रिको रकम, निवेदन दस्तुर, नो अब्जेक्सन सर्टिफिकेट, व्यवसायीक प्रमाणपत्र जारी आदिबाट सेवा शुल्क आय गर्ने तथा सेवाहरू थप गर्दै सेवा शुल्कमा पनि बृद्धि हुने सम्भावना देखिन्छ । सेवा शुल्क सेवा दिए वापत लिइने भएकाले स्थानीय बासिन्दा सेवा लिएर शुल्क दिन तत्पर हुने गर्दछन् । आगामी आ.व.मा यस शीर्षकमा गाउँपालिकाले करीब रु. १०,००० उठाउन सक्ने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरणमा अनुसार यस क्षेत्रको धार्मिक प्रसिद्धिका ठाउँहरू तामाखानी मन्दिर, मार्कण्डय गुफा, आदि छन् । यस्तै गरी शुर्माको मन्दिर, अपी हिमाल, नाम्पा हिमाल, कपिल हिमाल, क्षेत्री घाजिर, जेठिवहुरानी हिमाल, वयली ताल, सिद्धमकरकोट (जातर सिंह राजाको

मन्दिर) सिमसार क्षेत्र खाती, ओइरे ओढार, चमेलीया नदी आदि जस्ता ठाउँहरू ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थानहरू रहेका छन् । यस ठाउँको प्रचार प्रसारको लागि केही महत्वपूर्ण कार्यक्रमहरू गर्नु जरूरी देखिन्छ । ति स्थानमा करीब २,००० पर्यटन घुम्न आउने अनुमान गर्न सकिन्छ । प्रती पर्यटक रू ५० को दरले शुल्क लिँदा यस अनुसार गाउँपालिकाले वार्षिक रू. १,००,००० पर्यटन प्रवेश शुल्क सङ्कलन गर्ने संभावना देखिन्छ । यसै गरी पर्यटनका अन्य पुर्वाधारको विकास गर्न सके यसको संभावना निकै रहेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र फोहोरमैला व्यवस्थापनको उपयुक्त प्रबन्ध भएको छैन । जनसंख्याको बृद्धि, बढ्दो औद्योगिकीकरणका कारण फोहोरमैला निष्काशनमा पनि बृद्धि हुने र त्यसले समग्र पर्यावरणमा पनि असर गर्न सक्ने भएकोले घरबाट निष्काषित हुने कुहिने तथा नकुहिने फोहोरहरू साथै औद्योगिकजन्य फोहोरको व्यवस्थापन गर्न जरूरी देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा रहेका बजार क्षेत्रमा फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि ल्याण्डफिल साइट हुन सक्ने संभावना रहेको उल्लेख छ । यी बस्तीबाट प्रती घर धुरी फोहोरमैला व्यवस्थापन सुल्क लिँदा रू. १,००,००० राजस्व रकम उठ्न सक्ने संभावना देखिन्छ ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू : गाउँपालिकाको भूगोलको आधारमा पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न सकिने भएकोले गाउँपालिकाले तयार गरेको गुरू योजनाको कार्यान्वयन गर्दै आवश्यकता अनुसार थप अध्ययन तथा विश्लेषण गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने देखिन्छ । यसको लागि सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारले समेत सहयोग प्राप्त गर्न पहल र सहजीकरण गर्ने र निजी क्षेत्रसंग हातेमालो गर्दै जानु उपयुक्त हुन्छ । गाउँपालिकाले पर्यटन पूर्वाधार विकासमा सहकार्य तथा सहजीकरण गर्ने र प्रवर्द्धन गरी स्थानीय रोजगारी सिर्जनाका लागि पहल गर्नुपर्ने तथा शुल्क दोहोरो नपर्ने कुराको सुनिश्चित गर्न सम्बन्धित निकायसँग आवश्यक समन्वय तथा छलफल गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसैगरी यस गाउँपालिकाले स्थानीय बासिन्दालाई आवश्यक सेवाहरू पहिचान गरी सोका लागि आवश्यक पूर्वाधार विकासमा लगानी गर्ने, निर्मित तथा निर्माण हुने स्थानीय पूर्वाधार उपयोग वापत सेवा शुल्कको दर निर्धारण, स्वीकृति, सेवा शुल्क सङ्कलन गर्ने विधी निर्धारण तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ । यसैगरी यस गाउँपालिका केही बजार क्षेत्र भएको हुँदा गाउँपालिकाले तुरून्त फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि डम्पिङ साइट निर्माण गरी फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क उठाउन सक्छ ।

- फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि डम्पिङ साइट को सम्भाव्य स्थलको खोजि गरी डम्पिङ साइट निर्माण गर्ने ।
- विभिन्न किसिमका सेवा वापत लिने शुल्कको दर आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गर्ने ।
- तथ्याङ्क सङ्कलन तथा रेकर्ड राख्ने प्रकृया व्यवस्थित गर्ने ।
- पर्यटन पूर्वाधारको विकास गर्ने ।

tflnsf 20M ufpkflnsf+gu/kflnsfn] lgdf()f, ;~rfng tyf Joj:yfkg
u/]sf ;]jf

क्र.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराईएको स्थान वा क्षेत्र	इकाई र परिमाण	सेवा शुल्कको संभावना (छ/छैन)	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन	छैन		छ	शुल्क नलिएको
२	स्थानीय खानेपानी	रहेको			
३	बिजुली	छैन			
४	धारा	छ		छ	शुल्क नलिएको
५	अतिथि गृह	छ		छ	शुल्क नलिएको
६	धर्मशाला	छैन		छ	छैन
७	पुस्तकालय	छैन		छ	छैन
८	सभागृह	छैन		छ	छैन
९	ढल विकास	छैन		छ	छैन
१०	सडक बत्ति	छ			छैन
११	सार्वजनिक शौचालय	छ			शुल्क नलिएको
१२	पार्क	निर्माणाधिन		छ	शुल्क नलिएको
१३	पौडी पोखरी	-			
१४	व्यायमशाला	-			
१५	पर्यटकिय स्थल	छ			शुल्क नलिएको
१६	हाट बजार	-			
१७	पशु बधशाला	-			
१८	शवदाह गृह	-			
१९	बसपार्क	छ			
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र	छ		छ	शुल्क नलिएको
२१	सिफारिश तथा प्रमाणित	छ		छ	शुल्क लिएको
२२	दर्ता, अनुमाति, नविकरण दस्तुर	छ		छ	शुल्क लिएको
२३	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	छ		छ	शुल्क लिएको
२४	नक्सापास	छ		छ	शुल्क लिएको
	अन्य				
जम्मा					

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९

समग्रमा यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजस्वका विभिन्न शीर्षकहरूमा थप स्रोतसाधन परिचालन हुने संभावना रहेकोले आगामी वर्षहरूमा औद्योगिक ग्राम स्थापना गर्ने नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम बमोजिम स्थानीय स्तरमा छरिएर रहेका उद्योग व्यवसायहरूलाई एकिकृत रूपमा व्यवस्थित गरी रोजगारीका थप अवसरहरू श्रृजना गर्न सकिने छ । यसबाट दुर्गम क्षेत्रमा रहेका

विपन्न महिला, बालबालिका, दलित तथा अन्य सिमान्तकृत समुदायको जीवनस्तर सुधारमा महत्वपूर्ण सहयोग पुग्ने छ ।

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन हेर्दा एकिकृत सम्पत्ति करको रूपमा मालपोत कर र सम्पत्ति करलाई लिइ सोहि अनुसार करको दर निर्धारण गरेको देखिन्छ । यस सन्दर्भमान माथि परिच्छेद ३.१ मा उल्लेख भए बमोजिम सम्पत्ति करको लागि घर र घरले चर्चेको जग्गाको मूल्याङ्कन गरी तथा मालपोत कर बाँकी अन्य जग्गामा लगाउन उपयुक्त हुने देखिन्छ । यसै गरी आर्थिक ऐनमा सवारी कर उल्लेख छ । यस सम्बन्धमा गाउँपालिको साना सवारी साधनमा (अटो रिक्सा, ई-रिक्सा, टाँगा) मात्र कर लगाउने अधिकार रहेको हुँदा सोही बमोजिम सवारी करको दर निर्धारण गर्नु पर्ने हुन्छ । यसैगरी पर्यटन शुल्क समेत सम्बन्धित राष्ट्रिय निकुञ्जले लगाउने हुँदा गाउँपालिकाले पर्यटन प्रवेश शुल्कमात्र लगाउन सक्दछ ।

प्राय गाउँपालिकाको विविध शीर्षकमा रकम धेरै जम्मा भएको देखिदा गाउँपालिकाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन लगाएत अन्य ऐनको अधिनमा रहि महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयले आर्थिक कारोवारको लागि बनाएको “**एकिकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४ (दोस्रो परिमार्जन)**” मा उल्लेख भए अनुसार शीर्षकगत रकम छुट्टाएर राजस्व रकमको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने परिपाटिको विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद चार: आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालन सम्बन्धी नीति

यस परिच्छेद चारमा गाउँपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनको अवस्थालाई मुख्य रूपमा व्याख्या गरिएको छ। यस विश्लेषणले गाउँपालिकाको थप आय सङ्कलनको लागि तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्ने छ।

4=1=1 /fh:j kl/rfng :f+:yfut tyf gLlt ljZn]if)f

राजस्व परामर्श समितिले समितिमा छलफल गरी सर्वसम्मतिले आवश्यकता अनुसार छलफल तथा बैठकहरू गरी राजस्वका दररेटहरू तथा राजस्व सम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरू नगरसभा समक्ष पेश गर्ने गरेको छ। गाउँपालिकाले विशेष गरी सबै सरोकारवाला करदाताहरूको सहभागितामा राजस्व अभिवृद्धि गरी कूल बजेटमा आन्तरिक आम्दानीको हिस्सालाई बढाइदै लगिने नीति लिएको छ। गाउँपालिकाले आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरू यस प्रकार रहेका छन्:

- आन्तरिक आयका क्षेत्रहरू पहिचान र परिचालन गरी आन्तरिक आयलाई क्रमशः बढवा दिदै लगिने छ।
- राजस्वका थप क्षेत्र पहिचान गरी राजस्व वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ। गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्य योजना तयार गरी लागु गरिएको थियो।
- यस गाउँपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने बासीहरूको क्षमता, स्थानीय स्रोत र अन्य पालिकाको तुलनात्मक अध्ययन तथा प्रचलित ऐन नियमका आधारमा करका दरहरू निर्धारण गरिएको थियो।
- गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई सुधार गर्दै लगिनेछ।
- यस गाउँपालिकाले कर प्रणालीलाई सबल, सक्षम र प्रभावकारी तुल्याउन करको दायरा आबद्ध नभएका सबै व्यवसायीहरूलाई करको दायरामा ल्याउने, सम्पत्ति कर, भूमिकर (मालपोत), नक्सापास असुलीका लागि कडा नीति अवलम्बन गरिने र घर बहाल करलाई स्वयम् घोषणाको नीति अवलम्बन गर्दै गाउँपालिकाको आन्तरिक आम्दानी वृद्धि गरिएको थियो।
- गाउँपालिकाको राजस्व परामर्श समिति, राजस्व शाखालाई सुदृढ र सक्षम बनाइने छ।
- गाउँपालिकाको राजस्व अभिवृद्धिमा टेवा पुऱ्याउन स्थानीय उद्योगी, व्यापारी (उद्योग वाणिज्य सङ्घ) सँग समन्वय गरिएको थियो।
- “कर तिर्नु कर्तव्य मात्र होइन गौरव पनि हो “भन्न र अवधारणाको विकास गर्न स्वयंकर निर्धारण पद्धती मार्फत करदातालाई नै पहिलो कर प्रशासकको रूपमा लिने गरी कर

सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाईनेछ ।

- राजस्व प्रशासनलाई चुस्त, सरल, प्रविधि मैत्री एवम् करदाता मैत्री बनाइनेछ ।
- रोजगारी तथा उत्पादन प्रवर्धन गर्ने क्षेत्रमा लगाइने करमा घट्दो दरमा कायम गरी कर प्रणालीले समेत उत्पादन मुलक क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गर्ने नीतिको शुरूवात गरिएको थियो ।
- राजस्व चुहावट शून्य बनाउने गरी राजस्व सम्बन्धी कार्यक्रमहरू तय गरिएको थियो र करको दरमा यथावत राखि दायरा वृद्धी गर्ने नीति लिइनेछ ।

tflnsf 21M /fh:j kl/rfng :f+:yfut tyf gLlt ljZn]if)f ljj/)f

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) संगठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था संगठन संरचनामा छु छैन ?	संगठन संरचनामा छु	संगठनात्मक संरचना बनाउनु पर्ने
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरवन्दी छुन् ? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छु ?	दरवन्दी १, पदपूर्ति छैन	आवश्यकता अनुरूप पूर्ण छैन ।
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्य विवरण छु की छैन ?	छैन	कायविवरण अद्यावधि राख्नुपर्ने ।
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छु छैन ?	वडा सचिवलाई दिइनेछ ।	जिम्मेवारी लिखित रूपमा स्पष्टतरिकाले दिनुपर्ने ।
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छु ?	सन्तोषजनक छु	
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छु ? (सफ्टवेयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	उपलब्ध छु । वडा कार्यालयमा अभाव	वडास्तरीय रूपमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
कर्मचारीको राजस्व परिचालन सम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छु ?	छैन ।	समय समय मा क्षमता विकास तालिम को व्यवस्था गर्नु पर्ने
राजस्व परिचालनका लागि वडा लाई दिईएको जिम्मेवारी के छु ?	मलपोत सेवाशुल्क, सिफारिस वडाबाट सेवा प्रवाह	घटना दर्ता, सम्पतिकर तथा मालपोत कर, सिफारिस आदी

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
ख) राजस्व प्रशासन सञ्चालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू – सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	छ	
गाउँ/गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ ?	सन्तोषजनक	
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्याङ्कन कतिको सहि रूपमा भएको छ ? मूल्याङ्कन अनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन ?	मूल्याङ्कन अनुसार कर निर्धारण भएको छ ।	नगर सभाले अन्य विभिन्न करका दरहरू निर्धारण गर्नु पर्ने
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ ?	मालपोतको Documentation को अभाव, Software नभएको ।	राजस्व सम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू व्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने ।
व्यवस्थाको वर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ ?		व्यवस्था भए पनि कार्यान्वयनमा नरहेको तथा आर्थिक ऐनमा नै व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढीलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ ?	समयमा तिर्नेलाई १० प्रतिशत छुट र ढीलो बुझाएमा १० प्रतिशत जरिवाना	आर्थिक ऐनमा नै व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकम बारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कतिको प्रभावकारी छ ?	अनुगमन समय समयमा हुन्छ । कर शिक्षाको अभाव	राजस्व सम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू व्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने ।
गाउँ/नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्न सक्ने व्यवस्था के कस्तो छ ?	उजुरी पेटिका र गुनासो सुनुवाई	

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
	अधिकारीको व्यवस्था छ ।	
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष तथा असुली अवस्थाको अनुगमनको व्यवस्था के छ ?	छ	कार्यकारी प्रमुख तथा राजस्व परामर्स समितिद्वारा अनुगमन गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने
सार्वजनिक निजी साभेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ ?	सन्तोषजनक छ	
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्क सम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको छ ? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग बोर्ड, वेब साईट आदि)	Website र वार्षिक योजना पुस्तिका मार्फत प्रचार प्रसार	राजस्व सम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू व्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने
करको दर निर्धारण तथा समिक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागीता कस्तो छ ?	सहभागिता छ	
राजस्व परामर्स समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारीता कस्तो छ ? (बैठक संख्या, निर्णयहरू आदि)	वर्षको २/३ पटक बैठक कर निर्धारण, आय व्यय, अनुमन र समीक्षा	राजस्व परामर्स समितिको बैठक नियमित रूपमा मासिक रूपमा बस्नु पर्ने ।
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागीताको अवस्था के-कस्तो छ ?	छ	
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ ?	छ	राजस्व शाखा लाई छुट्टै दरबन्दी गराई संगठन संरचनामा राख्नु पर्ने ।
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ ?	अभिलेख छ	
गाउँ/नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	छ	
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संवोधन भएका छन् ?	हुने गरेको छ । बेरुजु छैन ।	

स्थानीय जनता जगुरूक नहुँदा वा जानकार नहुँदा सबै करदाताहरूले समयमै कर नबुझाउने तथा कर आवश्यक काम पर्दा मात्र राजस्व बुझाउने चलन रहेको छ ।

४.२ आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता

स्थलगत अवलोकन तथा विभिन्न सूचनाका आधारमा हेर्दा हाल यस गाउँपालिकाको राजस्वको संस्थागत क्षमता देहाय अनुसार रहेको छ:

- राजस्व सम्बन्धी कार्यका लागि प्रशासनिक रूपमा राजस्व उपशाखा समेत गठन भई कामकाज भैरहेको तर राजस्व प्रशासनका लागि आवश्यक कर्मचारी र भौतिक सुविधा पर्याप्त नरहेको ।
- राजस्व सङ्कलनमा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि आवश्यक तालिम तथा अभिमुखीकरण नभएको ।
- राजस्व सङ्कलन कार्यका लागि गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा कम्प्युटर तथा सफ्टवेयर जडान भएको ।
- स्थानीय राजस्व परामर्श समिति राजस्व परिचालनका लागि क्रियाशिल रहेको ।
- राजस्व सङ्कलनमा वडास्तरमा कम्प्युटर बिलिङ्ग प्रयोग भइरहेको ।
- यसका सबै वडा कार्यालयहरूबाट मूलतः मालपोत, पञ्जीकरण, सिफारिस दस्तुर सङ्कलन गर्ने गरिएको ।
- वडा कार्यालयहरूले सङ्कलन भएको रकम साप्ताहिक रूपमा एकमुष्ट बैंक दाखिला गरी विवरण सहित आर्थिक प्रशासन शाखामा पेश गर्ने गरेको ।
- आर्थिक ऐन र यथार्थ सङ्कलन बिचको तालमेल कमजोर रहेको ।
- राजस्व बजेट तथा प्रतिवेदन प्रणाली तोकिएको ढाँचामा नभएको ।
- राजस्व परिचालन सम्बन्धी छुट्टै नीति नबनेको ।
- हालसम्म राजस्व सङ्कलन तथा त्यसको प्रभावकारिताका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नभएको ।

4=2=1 :yfgLo /fh:j k/fdz{ ;ldlt

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ । यस समितिले राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालना सम्बन्धी परामर्श, राजस्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरू गर्दछ । यस गाउँपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहाय अनुसार भएको छ ।

tflnsf 22M /fh:j k/fdz{ ;ldltsf] ljj/)f

क्र.सं.	नाम	पद	जिम्मेवारी
क	श्री देवका देवी बोहोरा	उपाध्यक्ष	संयोजक
२.	रविन्द्रसिंह बोहोरा	४ वडा अध्यक्ष	सदस्य
३	पोखर सिंह रोकाया	४ वडा सदस्य	सदस्य
४	भूरी धामी	२ वडा सदस्य	सदस्य
५	शेर सिंह धामी	उद्योग	सदस्य
६	सुरेन्द्र बोहोरा	सदस्य सचिव	सदस्य

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९

अपिहिमाल गाउँपालिकाको राजस्व परिचालनमा प्रभावकारिता ल्याउनका लागि गाउँपालिका उपाध्यक्ष श्री उर्मिला बोहोराको संयोजकत्वमा राजस्व परामर्श समितिको बैठक गरी राजस्वको दर निर्धारण सिफारिस, वार्षिक राजस्व अनुमान आदि निर्णय गर्ने गरेको पाइन्छ।

4=2=2 /fh:j zfvf tyf /fh:j k|zf;g

यस गाउँपालिकाको संगठन संरचनामा राजस्व प्रशासन छैन। अतः यसमा स्थायी दरबन्दी नरहेकोले प्राविधिकहरूले विशेष गरी सहायक चौथोहरूले काम गरिरहेका छन्। राजस्वमा काम गर्न कम्प्युटर लगायत भौतिक साधनहरूको व्यवस्था गरिएको छ। यसै गरी राजस्व प्रशासन सञ्चालनको लागि छुट्टै सफ्टवेयर पनि सञ्चालनमा छ। यसबाट कम्प्युटर प्रणालीबाट विलिड सिस्टम गर्ने गरिन्छ। तर सो सफ्टवेयर स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (SUTRA) संग मिल्दो छैन। राजस्व प्रशासनमा करदाताको विवरण अद्यावधिक छैन।

गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेट मार्फत पनि गाउँपालिकाले लिएको छ। यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्व सम्बन्धि कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरूको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरूको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ। यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरूको प्रवर्द्धन, ऐतिहासिक स्थलहरूको प्रचार प्रसारका साथै होमस्टे विकास र प्रवर्द्धन गर्नुपर्ने छ। वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व सङ्कलन कार्यमा परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ। साथै गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ। यसैगरी राजस्व सङ्कलनको लागि स्थानीय स्तरमा जन-जागरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी जनतामा “कर तिर्नु कर्तव्य मात्र होइन गौरव पनि हो” भन्ने भावनाको विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ।

४.३ विगतको आय परिचालनको अवस्था

यस गाउँपालिकाको कूल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा न्यून रहेको छ । आन्तरिक आय तर्फ नदीजन्य पदार्थ बिक्री, सिफारिश दस्तुर तथा मालपोत यहाँका मुख्य आयस्रोतका रूपमा रहेका छन् । हालको अवस्थामा आन्तरिक आय तर्फ गाउँपालिकाको लागि सम्पत्ति कर र मालपोत नै मुख्य तथा दिगो क्षेत्र हुन् । गाउँपालिकाले मालपोतलाई जमीनको उपयोगका आधारमा वर्गिकरण गरेर दर निर्धारण गरेको छ । हालसम्म सम्पत्ति कर लागू नभएको भएपनि आगामी आ.व.मा यसको कार्यान्वयन शुरू गरिएको थियो । उद्योग व्यवसायको विकास भए अनुसार व्यवसाय करको असुली देखिँदैन तथापि गत आर्थिक वर्षमा घुम्ती शिविर मार्फत व्यवसाय दर्ता अभियान सञ्चालन गरिएकोले केही रकम सङ्कलन भएको देखिन्छ । बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी, हुंगा, गिट्टी, बालुवाको आ.व. २०७८/७९ मा रू. २८०,४५५ आम्दानी भएको छ । बाँडफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी निकै कम देखिन्छ जुन २०७८/७९ मा जम्मा २२६५ रूपैयाँ प्राप्त भएको देखिन्छ । घरबहाल कर, विज्ञापन कर, जडीवुटी कबाडी जीवजन्तु करको सम्भावना तत्कालका लागि निकै न्यून रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकासँग विगत आर्थिक वर्षहरूको तथ्याङ्कको शीर्षकगत आय सम्बन्धी अभिलेख व्यवस्थित देखिँदैन । यसले गर्दा गाउँपालिकाको समग्र राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थको नजिक पुऱ्याउन कठिनाइ रहेको छ । गाउँपालिकाबाट प्राप्त तथ्याङ्क अनुसार गाउँपालिकाले विगत आ.व. २०७६/७७ को प्रस्तावित आय एवम् वास्तविक आय र २०७७/७८ एवम् २०७८/७९ मा सङ्कलन गरेको यथार्थ आय, चालु आ.व.का लागि गरिएको अनुमान सम्बन्धी आय विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

tflnsf 23M ljutsf] cfo kl/rfngsf] cj:yf tyf cg'dfg

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९
		यथार्थ	यथार्थ	अनुमानित
११३१३	सम्पत्ति कर	०	०	०
११३१४	भूमि कर (मालपोत)	२५६५६	१००६३	३५०००
११३२१	घर बहाल कर	९६५७९	३६७५७२.२१	१५०००
११४७२	विज्ञापन कर	०	०	५०००
११६९१	अन्य कर (कबाडी कर)	०	१५०५८०	१००००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	४८००८२	०	०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	०	०	२५०००
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	०	४३९२५.८	०
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	४२००	५२६५०	१४५००
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	३५००	७३६५०	१००००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	९००	०	५०००
१४२४९	अन्य दस्तुर	६०३७७१	०	१५०००
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	३५२१५	९०००	५०००
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०	०	३५०००
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)	८१६७७.५	९६८७३	०
१४६११	व्यवसाय कर	०	३०२५	६००००
	जम्मा	२८३६२०.५	२७२७९४.०१	२०५०००

स्रोत: फिल्ड सर्वेक्षण, २०७९

माथिको तालिकाबाट यस गाउँपालिकाको आय संरचना हेर्दा कूल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा करिव १ प्रतिशत देखिन्छ । यद्यपि गाउँपालिकाको समग्र आयको प्रमुख स्रोतको रूपमा सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त हुने अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण र कार्यक्रम वापतको अनुदान नै रहेको देखिन्छ । भूमिहिन दलित, भूमिहिन सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासीको लगत सङ्कलन कार्य भएको हुँदा चालु आ.व. २०७८/७९ मा आन्तरिक आय बृद्धि हुन गएको देखिन्छ । उल्लेखित तालिका अनुसार गाउँपालिकाको समग्र आयको सारांश देहाय अनुसार रहेको छ :

४.४ राजस्व परिचालनमा रहेका सवालहरू

यस गाउँपालिकाको आय परिचालनको सुधारका लागि महत्वपूर्ण कार्यहरू गर्नुपर्ने देखिएको छ । यहाँ रहेका समस्या तथा सवालहरूलाई चित्र नं. ९ मा छोटकरीमा देखाइएको छ र विस्तृत व्याख्या तल गरिएको छ ।

l r q ७ M / f h : j k l / r f n g d f / x] s f ; j f n x ८

क) कर सङ्कलन सामर्थ्यको अभिवृद्धि

यस गाउँपालिकाको नियमित, दिगो तथा महत्वपूर्ण आन्तरिक स्रोतका रूपमा रहेका करहरू जस्तै सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर, घरजग्गा बहाल कर आदिहरू प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आउन सकेका छैनन्। कर सङ्कलनका सबै सम्भाव्य क्षेत्रहरूलाई यस अध्ययन क्रममा क्रियाकलाप पहिचान गरिए अनुरूप तिनीहरको व्यवहारिक कार्यान्वयनमा ल्याउनुपर्ने भएको छ।

ख) संगठनात्मक संरचना र कर्मचारी व्यवस्था

गाउँपालिका राजस्व उपशाखाकै लागि छुट्टै कर्मचारी व्यवस्था नभएकोले अन्य जिम्मेवारी समेत भएका कर्मचारीलाई राजस्वको पनि कामको जिम्मेवारी दिइएको हुनाले कामको भार बढ्न गई कामको प्राथमिकतामा समेत अलमलको स्थिति सिर्जना भएको छ। गाउँपालिकाको संगठन व्यवस्थापन सर्भेक्षण गरी गाउँपालिकाका कार्यालयमा शाखा, उपशाखा, एकाइहरूको आवश्यकता पहिचान गरी सम्बन्धित शाखा, उपशाखा, एकाइहरूको कामको चाप तथा आवश्यकताका आधारमा नगरसभाबाट कर्मचारी दरबन्दी स्वीकृत गरी राजस्व उपशाखाका लागि छुट्टै कर्मचारीको व्यवस्था गर्नु आवश्यक देखिन्छ। यसै गरी राजस्व शाखाका कर्मचारीहरूलाई समय समयमा क्षमता वृद्धिको तालिमहरू दिनुपर्ने देखिन्छ।

ग) आर्थिक ऐनमा सुधार

गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन भएपनि ऐनलाई सुधार गरी व्यवहारिक तथा वस्तुपरक बनाउनु पर्ने देखिन्छ। जस्तै आर्थिक ऐनमा सवारी करको व्यवस्था गरिएको छ तर प्रचलित सङ्घीय कानुनी व्यवस्था अनुरूप यो कर सबै सवारी साधनमा लिन नपाइने हुँदा यसलाई हटाउनु पर्नेछ। यसै गरी गाउँपालिकाको जे.सी.बी., ट्रक्टर, प्रोजेक्टर तथा अन्य यन्त्र उपकरण जस्ता भौतिक सम्पत्तिको भाडा दर ऐनमा उल्लेख नभएको हुँदा यिनीहरूलाई ऐनमा समावेश गर्नुपर्ने देखिन्छ। यस्तै, परिवर्तित व्यवस्था अनुसार सबै जग्गा जमीनमा सम्पत्ति कर लगाउन नपाइने भएकाले सम्पत्ति कर लगाउन आर्थिक ऐनलाई सोही अनुसार परिमार्जन गर्नु पर्नेछ। आगामी आ.व. २०७७/७८ का लागि आर्थिक ऐनको नमूना मस्यौदा अनुसूची ५ मा संलग्न गरिएको छ।

घ) तथ्याङ्कमा आधारित अभिलेख

गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा वृद्धिका लागि आयका स्रोतहरूको अभिलेख अद्यावधिक हुनु जरूरी हुन्छ। गाउँपालिकालाई राजस्वका क्षेत्रधिकारसँग सम्बन्धित व्यक्तिगत सम्पत्तिहरू, व्यापार व्यवसायहरू, सेवा तथा सुविधाहरू आदिको अभिलेख तयार गरी हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्नुपर्ने देखिन्छ। अद्यावधिक अभिलेखविना राजस्व सम्बन्धी नीति निर्धारण, प्रक्षेपण, असुली व्यवस्थाको अनुगमन प्रभावकारी हुन सक्दैन।

(ड) कार्यविधि तर्जुमा

आय परिचालन सम्बन्धी नीति तथा मुख्य आय शीर्षकहरूबाट आय सङ्कलन गर्ने कार्यविधि तयार गरी गाउँपालिकाले वडा समितिहरूलाई समेत उपलब्ध गराउनु पर्दछ। कार्यविधिमा आय सङ्कलन गर्ने तरिका, प्रतिवेदन बुझाउने ढाँचा, नगद दाखिला सम्बन्धी व्यवस्था, अनुगमन जस्ता विषय वस्तुहरू उल्लेख गर्नु पर्दछन्।

(ज) समन्वय संयन्त्रको प्रभावकारिता वृद्धि

राजस्वका आधार निर्धारण तथा दरहरूमा परिमार्जनका लागि राजस्व परामर्श समितिको भूमिकालाई सक्रिय बनाउनु आवश्यक हुन्छ। राजस्व परिचालन सम्बन्धित नीति निर्माण, शुल्क तथा दस्तुरको दर निर्धारण, राजस्व सङ्कलन विधि निर्धारण जस्ता कार्यमा आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक हुन्छ। राजस्व तथा कर सङ्कलनमा वडा समितिको भूमिकालाई स्पष्ट व्याख्या गरी वडा र राजस्व शाखा बिच निरन्तर समन्वय हुन जरूरी देखिन्छ। साथै राजस्व बाँडफाँड सम्बन्धमा केन्द्र, प्रदेश तथा अन्य स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्न आवश्यक देखिन्छ।

(झ) सामाजिक-आर्थिक अवस्था र कर सङ्कलन सामर्थ्य बिचको सामञ्जस्यता

नेपालमा अधिकांस पहाडी स्थानीय जीवन कृषि क्षेत्रमा जीवन निर्वाहमुखी छ। साथै आर्थिक स्रोत पनि कमजोर भएको हुनाले जनसंख्याको ठूलो हिस्साको कर तिर्न सक्ने क्षमता कमजोर भएको हुँदा राजस्वको सम्भाव्यता पनि कम रहेको छ। त्यसैले यस स्थानीय स्तरमा पनि आज आर्जनका अवसरहरूको कमी रहेको छ। यसका साथै करदातामा कर तिर्नुपर्छ भन्ने ज्ञान र भावनाको कमी रहेको हुँदा नयाँ करहरू थपिनु भनेको स्थानीयलाई समस्याका रूपमा रहन सक्दछ। अर्का तर्फ, दिएका कानुनले अधिकार क्षेत्रहरूमा कर सङ्कलन नगर्दा गाउँपालिकाले कर सङ्कलन सामर्थ्य कमजोर देखिन सक्छ। त्यसैले गाउँपालिका भित्रका सबै सम्भाव्य क्षेत्रहरूमा न्यूनतम दर र करका प्रगतिशील सिद्धान्तलाई ध्यानमा राखी कर कार्यान्वयन गर्नु उपयुक्त हुनसक्छ।

(ञ) चुहावट नियन्त्रण, पारदर्शिता र जवाफदेहिता

गाउँपालिकाले आय व्ययको विवरण आवधिक रूपमा प्रकाशमा ल्याउनु पर्दछ। साथै करदातासँग निरन्तर संवाद गर्नुपर्दछ। यसका लागि सूचना प्रविधि तथा सामाजिक मिडिया मार्फत् राजस्व र खर्चको विवरणबारे जनता तथा सरोकारवाला पक्षहरूलाई जानकारी गराउनु यस दिशातर्फको केही सकारात्मक प्रयासहरू हुन सक्दछन्। गाउँपालिकामा आयको सङ्कलन अवस्थाको अनुगमन गरी राजस्व चुहावट भएको पाइएमा त्यसलाई नियन्त्रण गर्न तत्काल आवश्यक कार्य गर्नु पर्दछ।

परिच्छेद पाँच: राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेद पाँचमा अपिहिमाल गाउँपालिकाले आगामी आ.व.को राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि उपयुक्त कार्ययोजनाहरू प्रस्तुत गरिएको छ । परामर्शदाताद्वारा संकलित तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू, तिनीहरूको विश्लेषणबाट आएका नतिजाहरू तथा गाउँपालिकासंग सम्बद्ध सरोकार पक्षहरूसँग गरिएको छलफल तथा कुराकानीलाई समेत समावेश गरी कार्ययोजनाको मस्यौदा तयार गरिएको हो । राजस्व सुधारका कार्ययोजना तलका तालिकाहरूमा विस्तृतमा उल्लेख गरिएको छ ।

क. कर राजस्व सुधारका कार्य योजनाहरू

tflnsf 24M /fh:j ;Üwf/ sfo{of]hgfx;

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
१	भूमिकर तथा मालपोत		
	= जग्गाको मूल्याङ्कनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	= घुम्ती सेवा सञ्चालन गरी समयमा मालपोत तिर्न उत्साहित गर्ने ।	२०७९ पौषदेखि अर्धवार्षिक रूपमा नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
२	सम्पत्ति कर		
	= आर्थिक ऐनमा सम्पत्ति कर लगाउने स्पष्ट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	= सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधिलाई अद्यावधिक गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	= वडामा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ मंसिरदेखि नियमित	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	= सम्बन्धीत कर्मचारी तथा पदाधिकारीका लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ चैत्र मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	घर जग्गा बहाल कर		
	= प्रगतिशिल करको दर अवलम्बन गर्ने	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति
	= बहालमा भएका घर तथा जग्गाहरूको लगत सङ्कलन गर्ने ।	२०७९ पौषसम्म	राजस्व शाखा वडा कार्यालय
	= बहालमा लगाएका घरनीहरूलाई जानकारी गराई करको दायरमा ल्याउने ।	२०७९ भाद्र देखि निरन्तर	राजस्व शाखा, राजस्व परामर्श समिति, वडा कार्यालय

क्र.स.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
४.	व्यवसाय कर		
	= व्यवसाय कर व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	= व्यवसाय कर सम्बन्धमा दण्ड सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघसम्म	राजस्व परामर्श समिति
	= दर्ता भएका व्यवसायहरूको लगत अद्यावधिक गर्ने तथा दर्तामा नआएकालाई दर्ता गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।	नियमित	राजस्वा शाखा वडा कार्यालयहरू
	= व्यवसाय दर्ता तथा कर सङ्कलनका लागि मुख्य बजारक्षेत्रहरूमा घुम्ती सेवा तथा अभियान सञ्चालन गर्ने ।	२०७९ षौष देखि अर्धवार्षिक रूपमा	राजस्वा शाखा वडा कार्यालयहरू
५.	जडीवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर		
	= जडीवुटी तथा कवाडी सङ्कलनको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी बिक्री हुने परिमाण यकिन गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	राजस्व शाखा राजस्व परामर्श समिति
	= जडीवुटी र कवाडी करको दर निर्धारण गरी सो अनुसार ठेक्का बन्दोवस्त गर्ने गर्ने ।	२०७९ आषाढ मसान्त	नगरसभा, कार्यपालिका

ख. गैरकर राजस्व सुधार कार्य योजनाहरू

tflnsf 25M u}/s/ /fh:j ;'wf/ of]hgfxç

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
१	कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था		
	१. आर्थिक ऐन पुनरावलोकन गरी परिमार्जन गर्ने । <ul style="list-style-type: none"> ● हालको राजस्व अधिकारका सम्भाव्य शीर्षकहरू अनुसार शीर्षक हेरफेर गर्ने । ● व्यवहारिक नदेखिएका, लागु नहुने तथा सङ्घीय कानूनसँग बाझिने प्रावधानहरूलाई हटाउने । ● राजस्व असुलीको व्यवस्थासंगै दण्ड, सजाय तथा पुरस्कारको व्यवस्था पनि 	२०७९ असार मसान्त	राजस्व परामर्श समिति

क्र.स	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्यहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	उल्लेख गर्ने । ● जग्गाको मूल्याङ्कनको दर निर्धारण गरी मालपोतको दर परिमार्जन गर्ने ।		
	२. राजस्व नीति सामर्थ्यमा आधारित तथा त्वह(दभलभाप्त एचप्लअपुभि मा आधारित बनाउने	२०७९ कार्तिक मसान्त	गाउँपालिका
२	सांगठनिक व्यवस्था (शाखा, जनशक्ति, पूर्वाधार र सूचना व्यवस्था)		
	१. राजस्व उपशाखा लाई शाखाको रूपमा स्थापना गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्त सम्म	गाउँपालिका
	२. राजस्व शाखाका लागि थप कर्मचारी, सफ्टवेयर तथा भौतिक सुविधाको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ चैत मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	३. राजस्व सफ्टवेयर सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ असार मसान्तसम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	४. विभिन्न स्रोतका आन्तरिक आयलाई सम्बन्धित शीर्षक अन्तर्गत आम्दानी बाँध्ने ।	२०७९ असार मसान्त	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, आर्थिक प्रशासन शाखा
३	करदाता लक्षित कार्यक्रम तथा पारदर्शिता		
	१. विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट कर असुलीका लागि चेतनामूलक सूचनाहरू प्रचार प्रसार गर्ने ।	२०७९ मंसिरदेखि निरन्तर	राजस्व परामर्श समिति र वडा कार्यालय
	२. चौमासिक रूपमा खर्चसँगै आन्तरिक आय सङ्कलनको विवरण सार्वजनिक गर्ने ।	चौमासिक	आर्थिक प्रशासन शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
४.	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन		
	१. यस कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने ।	२०७९ साउन देखि निरन्तर	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
	२. कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यवस्था गर्ने ।	२०७९ माघ मसान्त	कार्यपालिका नगर सभा

परिच्छेद छः आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेद छ मा आगामी तीन आ.व. हरूका लागि गाउँपालिकाको राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ । उक्त प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परीक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ को आधारमा गरिएको छ । यस प्रक्षेपणले आय बजेट तर्जुमा गर्न उल्लेखनीय सहयोग पुग्नेछ ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

माथि भनिए अनुसार आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०७९/८० देखि २०८१/८२) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ । यो आय प्रक्षेपण अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ । प्रक्षेपण गरिएका अधिकांश शीर्षकहरूको आय प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ भने केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण विगतको आय सङ्कलनको वृद्धिदरलाई आधार मानि गरिएको छ ।

tflnsf 26M cfufdL cf=j=sf nflu /fh:j k|If]k)fsf cfwf/xç -ç=
xhf/df_

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
क.	आन्तरिक आय तर्फ		
१३१३	सम्पत्ति कर	५७६.७	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३१४	भूमि कर (मालपोत)	३४८.३	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३२१	घर बहाल कर	१९६६	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१३२२	बहाल विटौरी शुल्क	२४०	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
१४५१	साना सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)		अनुमान नगरिएको
१४७२	विज्ञापन कर	५९.४	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा २० प्रतिशतले बढ्दै जाने
१६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर		अनुमान नगरिएको
	अन्य कर (जडीवुटी तथा कवाडी कर)	९५०	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
	सामुदायिक वनको वन पैदावार बिक्रीबाट प्राप्त हुने आय	२००	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
14151	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय	230	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
	अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री	210	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा विक्री	1000	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ९० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १० प्रतिशतले बढ्दै जाने
	फोहरमैला व्यवस्थापन सेवा शुल्क		अनुमान नगरिएको
14221	न्यायिक दस्तुर		अनुमान नगरिएको
14223	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी		अनुमान नगरिएको
14224	परिक्षा शुल्क		अनुमान नगरिएको
14241	पार्किङ्ग शुल्क	324	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
14242	नक्सापास दस्तुर	117.7	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
14243	सिफारिस दस्तुर	275	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
14244	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर र व्यक्तिगत घटना दर्ता (विलम्ब) शुल्क	35.3	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा २० प्रतिशतले बढ्दै जाने
14245	नाता प्रमाणित दस्तुर		अनुमान नगरिएको
14249	अन्य दस्तुर (दर्ता, अनुमति, इजाजत आदि)		अनुमान नगरिएको
14253	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	42	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ८० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा १५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
14311	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत		अनुमान नगरिएको
14312	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत		अनुमान नगरिएको
14315	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर		अनुमान नगरिएको
14329	अन्य राजस्व		अनुमान नगरिएको
14611	व्यवसाय कर	201.3	आ.व. २०७९/८० मा कुल सम्भावनाको ७० प्रतिशत र त्यसपछिका आ.व.मा २० प्रतिशतले बढ्दै जाने
ख	राजस्व बाँडफाँट		
ख.१	नेपाल सरकार		
14111	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	29772	
14121	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	29772	
14153	बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी		अनुमान नगरिएको
ख.२	प्रदेश सरकार		
11315	बाँडफाँडबाट प्राप्त घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	18	चालु आ.व.मा का लागि गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
11456	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	596	चालु आ.व.मा का लागि गरिएको अनुमान रकममा क्रमशः ५ प्रतिशतले बढ्दै जाने
11471	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर		अनुमान नगरिएको
11472	बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर		अनुमान नगरिएको
ग.	अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण		

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल सम्भाव्यता	आगामी आ.व.हरूको लागि प्रक्षेपणको आधार
1331	समानिकरण अनुदान	8335	आ.व. २०७९/८० मा चालु आ.व. रकममा ५ प्रतिशतले बढ्ने र त्यसपछि क्रमशः १० प्रतिशतले बढ्दै जान
1332	ससर्त अनुदान चालु	16073	
1333	ससर्त अनुदान पूँजीगत		
1334	विशेष अनुदान चालु	21840	
1335	विशेष अनुदान पूँजीगत		
1336	समपुरक अनुदान चालु	17261	
1337	समपुरक अनुदान पूँजीगत		
	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा समेत)		
1339	अन्य अनुदान पूँजीगत		
ग.३	अन्य आन्तरिक अनुदान		
1341	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान		
1342	अन्य व्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान		
कुल जम्मा			

नोट: सङ्घीय सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व, प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व एवम् राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने राजस्वलाई अनुमान गर्दा २०७८/७९ को वास्तविक राजस्व सङ्कलनलाई आधारमानी ५ प्रतिशतका दरले प्रत्येक प्रत्येक वर्ष बृद्धि हुने गरी अनुमान गरिएको छ ।

६.२ गाउँपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वमा आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ रू. २७२७३८४ (तालिका २७) रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्ष आ.व. २०८१/८२ मा रू. ७३,२६,१४७ ले बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू मध्ये अन्य सेवा शुल्कको परिमाण सबैभन्दा बढी देखिन्छ भने क्रमशः सम्पत्ति कर, दस्तुर, व्यवसाय कर आदि आन्तरिक राजस्वका प्रमुख स्रोतका रूपमा रहने देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाको आगामी तीन वर्षको प्रक्षेपित राजस्व/आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । माथिका परिच्छेदहरूमा प्रस्ताव गरिए अनुसार र ऐन अनुसार करका दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा तालिका २७ मा दिए अनुसार गाउँपालिकाको आय बृद्धि हुने देखिन्छ । आय शीर्षकको सम्भाव्य आधार तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनलाई आधारमानी प्रक्षेपणको लागि राजस्व संकेत वर्तमानमा सिफारिश गरिएको लेखा कोडको आधारमा गरिएको छ ।

tflnsf 27M ufpa kflnsfsf] cfufdL 3 cfly{s jif{sf] cfGtl/s /fh:jsf] k|If]k)f

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१००००	राजस्व तथा अनुदान								
११०००	कर								
११३००	सम्पत्ति कर								
११३१०	अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर								
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर								
११३१३	सम्पत्ति कर					५७६७५	४६१००	५३०६०	६०२०१.५
११३१४	भूमि कर (मालपोत)		२५६४९६	१००६६३	३५००००	३४६३००	२७६६४०	३२०४३६	३६६५०१.४
११३१५	वाँडफाँडबाट प्राप्त घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर			६०६५३.४६	१८०६०				
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर								
११३२१	घर बहाल कर		९६६५९	३६७५७७.२४	१५००००	१९६६०००	१५७४०००	१६०५६००	२०६२४४
११३२२	बहाल विटोरी शुल्क					२४००००	१९२०००	२२००००	२५३९२०
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोवारमा लाग्ने कर								
११३५१	व्यवसाय कर								
११४००	वस्तु तथा सेवामा आधारित कर								
११४१०	मूल्य अभिवृद्धि कर								
११४११	वाँडफाँड भई प्राप्त हुने मु.अ.कर		२३२७४११.९६	३१२९२३२६.०५	२६३५४५००	२९७७२२२५	२९७७२२२५	३१२६०६३६.२५	३२६२३६७६.०६
११४२०	अन्तःशुल्क								
११४२१	वाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क		६९६६५३.४३	९०५६३७९.४६	२६३५४५००	२९७७२२२५	२९७७२२२५	३१२६०६३६.२५	३२६२३६७६.०६
११४४०	विशेष सेवामा लाग्ने कर								
११४४२	स्वास्थ्य सेवा कर								
११४४३	शिक्षा सेवा शुल्क: शैक्षिक संस्था								
११४४४	शिक्षा सेवा शुल्क : वैदेशिक अध्ययन								
११४५०	पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर								
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर)								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
११४५२	पूर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर								
११४५६	बोर्डफाईबाट प्राप्तहुने सवारी साधन कर		४००४७५.७३	५२००२९.९७	५६७९३०.३६	५९६३२६.६६	५९६३२६.६६	६२६१४३.२२१९	६५७४५०.३६३
११४७०	मनोरंजन कर								
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री								
११४७२	विज्ञापन कर				५००००	५९४००	४६६०	४९६९६	५९०७५.२
११४७३	अन्य मनोरंजन कर				५००००				
११६००	अन्य कर								
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने								
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
११६१४	रेडियो, एफ.एम. सञ्चालन दस्तुर								
११६२०	व्यवसाय बाहेक अन्यले भुक्तानी गर्ने								
११६२१	चालक अनुमती पत्र, सवारी दर्ता किताब सम्बन्धी दस्तुर								
११६३०	कृषि तथा पशुजन्य कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर								
११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर								
११६९०	अन्य कर								
११६९१	अन्य कर (कवाडी कर)			१३०६३०	१००००	१६३०००	९२०००	१०६०००	१२६७००
१३०००	अनुदान								
१३१००	द्विपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३११०	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१११	द्विपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								
१३१२०	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३१२१	द्विपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान								
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान								
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालू अनुदान								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२१२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान								
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पूँजीगत अनुदान								
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३२२२	गैह्र सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पूँजीगत अनुदान								
१३३००	अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण								
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान								
१३३११	समानिकरण अनुदान		72873000	76770000	79382000	8335100	8335100	87516655	91894587.75
१३३१२	शसर्त अनुदान		116608000.5	165720351.9	153078000	160731900	160731900	168768495	177206819.8
१३३१३	विशेष अनुदान		7500000	26495392	20800000	21840000	21840000	22532000	24078600
१३३१४	समपुरक अनुदान		5873000	114456.5	16439000	17260950	17260950	18123997.5	19030837.98
१३३१५	अन्य अनुदान								
१३३२०	अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान								
१३३२१	शसर्त पूँजीगत अनुदान								
१३३२२	विशेष पूँजीगत अनुदान								
१४०००	अन्य राजस्व								
१४१००	सम्पत्तिबाट प्राप्त आय								
१४११०	व्याज								
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११४	सेवामूलक निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त व्याज								
१४१२०	लाभांश								
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांश								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२४	सेवामूलक निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लाभांश								
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी								
१४१५१	सरकारी सम्पत्तिको बहालबाट प्राप्त आय					२३०००	१८४००	२१६००	२४३३०
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी								
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँड नहुने रोयल्टी								
१४१७०	राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय								
१४१७१	वन रोयल्टी		३०६४०						
१४१७२	खानी रोयल्टी								
१४१७३	जलस्रोत रोयल्टी								
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी		१३०६८						
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी								
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी								
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी								
१४१७८	सवारी साधन कर								
१४१७९	अन्य बाँडफाँड हुने राजस्व								
१४१९९	पर्यटन शुल्क								
१४२००	बस्तु तथा सेवा बिक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२१२	सरकारी सम्पत्ति बिक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२१३	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त रकम								
१४२१६	निजी धारा वापतको शुल्क								
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क								
१४२१८	विद्युत् सेवा शुल्क								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८	२०७८/०७९		२०७९/०८०	२०८०/०८१	२०८१/०८२
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा विक्रि		४६००६२			१२००००	१०६३०००	१२२२३५०	१४०२०२.५
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क								
१४२२१	न्यायिक दस्तुर				२५००००				
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आमदानी								
१४२२४	परीक्षा शुल्क								
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आमदानी								
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क			४३९२५.६					
१४२४०	दस्तुर								
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क					३२४०००	२५९२००	२९६०००	३४२७९२
१४२४२	नक्सापास दस्तुर					११७७००	९४६०	१०६२४	१२४५२६.६
१४२४३	सिफारिश दस्तुर	४२०००		५२६५०	१४५०००	२७५०००	२२००००	२५३०००	२९०९५०
१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	३४९००		७३६५०	१०००००	३५३००	२४७१०	२९६५२	३५५६२.४
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	९००			५००००				
१४२४६	मूल्याङ्कन दस्तुर								
१४२४९	अन्य दस्तुर	६०३७७१			१५००००				
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	३५२४५		९००००	५००००	४२०००	३३६००	३६६४०	४४९३६
१४२९१	पर्यटन शुल्क								
१४३००	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत								
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत				५५०००				
१४३१५	घर जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर								
१४४००	अनुदान बाहेकको हस्तान्तरण								
१४४१०	चालु हस्तान्तरण								
१४४११	चालु हस्तान्तरण								
१४४२०	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण								
१४५००	विविध राजस्व								
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरू								

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	यथार्थ (विगत तीन आ.व.को)			अनुमानित आय (चाल आ.व.को)	कुल संभावना	प्रक्षेपित आय (आगामी तीन आ.व.को)		
		२०७५/०७६	२०७६/०७७	२०७७/०७८			२०७८/०७९	२०७९/०८०	२०८०/०८१
१४५११	बीमा दावी प्राप्ती								
१४५२०	अन्य राजस्व								
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क								
१४५२२	साना सवारी कर								
१४५२३	लागत सहभागिता								
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)		८६७७.५	९६७७३					
१४५३०	पूँजीगत राजस्व								
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल विक्रीबाट प्राप्त आय								
१४६१०	व्यवसाय कर								
१४६११	व्यवसाय कर			३०२४५	६००००	२०३३०	१६१०४	१६५१६	२१२७७५.४
१५०००	बेरूजु								
१५१००	बेरूजु								
१५११०	बेरूजु								
१५१११	बेरूजु								
३३०००	दायित्व								
३३१००	आन्तरिक दायित्व								
३३११०	खुद आन्तरिक कृण								
३३१११	कृण पत्र मार्फत् प्राप्त कृण								
३३११२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त कृण								
३३११३	अन्य सङ्घ संस्थाबाट प्राप्त कृण								
३३२००	वाह्य वित्तिय दायित्व								
३३२४०	खुद वैदेशिक कृण								
३३२४१	वैदेशिक कृणको प्राप्ति								
	जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व		२४०६५८४१	३२३७६७७५.४	३२९०९३९९०	३५००२४७७	३४६६५८४५७	३६६६५८०६७.२	३८५८४६५८.४

नोट: १. कुल वार्षिक सम्भाव्यतामा सामाजिक सुरक्षा भत्ता समावेश छैन ।

परिच्छेद सातः अपेक्षित नतिजा

यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा विभिन्न स्रोतहरूबाट तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको थियो । विभिन्न फारामहरूको प्रयोग गरी गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय तथा सम्बन्धित अधिकारीहरूबाट समेत सूचना सङ्कलन गरिएको थियो । हालको राजस्व सङ्कलन तथा प्रशासनको अवस्थालाई सुधार गर्नका लागि सहभागितामूलक पद्धति मार्फत् राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरियो । संकलित तथ्याङ्क, विद्यमान प्रवृत्ति, उपलब्ध सूचनाको विश्लेषण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनामा निर्दिष्ट गरिएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन हुने मान्यता र त्यसको नतिजा समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको जम्मा आय चालु आ.व.को अनुमान करिब रु ३२,९०,४३,९९० रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा करिब ३८,५८,४९,६५८ हुने देखिएको छ । प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको उचित कार्यान्वयनबाट गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्वमा आ.व. २०७७/७८ मा रु २७ लाख २७ हजार ३८४ रहेकोमा कार्ययोजनाको अन्तिम वर्षमा ७३ लाख २६ हजार ९४७ अर्थात् ३ गुणा बढोत्तरी हुने अपेक्षा गरिएको छ । यस गाउँपालिकामा आन्तरिक राजस्वका स्रोतहरू मध्ये सम्पत्ति कर, घरबहाल कर, भूमिकर/मालपोत कर, सिफारिस दस्तुर, आदि आन्तरिक राजस्वका प्रमुख स्रोतका रूपमा रहने देखिन्छ । यसरी यस गाउँपालिकाले यस कार्ययोजनाको अन्तिम आ.व. मा आफ्नो कुल आय मध्ये आन्तरिक राजस्वको हिस्सा आ.व. २०७६/७७ का अनुमानको अनुपात ९.९७ % मा बृद्धि भई २.० % हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

गाउँपालिकासँग भएका स्रोत साधन परिचालनमा जोड दिएर स्थानीय विकासका लागि उल्लेख्य स्रोत स्थानीयतस्तरबाट जुटाउँदै अगाडि बढ्ने दिशामा प्रस्तुत कार्ययोजना महत्वपूर्ण साधन हुन सक्दछ । गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमाका लागि आन्तरिक स्रोत अनुमान गर्ने मार्गदर्शकका रूपमा यसले सहयोग पुग्ने अपेक्षा पनि लिन सकिन्छ ।

गाउँपालिकालाई राजस्व सङ्कलन अधिकार उल्लेख्य रूपमा प्रदान गरिएता पनि अपिहिमाल गाउँपालिकाको दायरा अधिक देखिदैन । गाउँपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रका सम्भाव्य सबै कर, शुल्क तथा दस्तुर सङ्कलन गर्ने प्रयास गरेको देखिन्छ । सिमित साधन र स्रोतका कारण राजस्व प्रशासन प्रभावकारी हुन नसक्ने भएकोले तत्काल राजस्व बृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन मद्दत गर्ने केहि महत्वपूर्ण र प्रभावकारी स्रोतहरूको सङ्कलन तर्फ ध्यान दिनु उपयुक्त देखिन्छ । साथै राजस्व सुधार कार्य योजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरूलाई पनि प्राथमिकीकरण गरी कार्यान्वयन गर्नु उचित हुन्छ । गाउँपालिकाले राजस्वको प्रभावकारी सङ्कलनका लागि प्राथमिकताका आधारमा तत्काल जोड दिनुपर्ने राजस्वका शीर्षकहरू निम्नानुसार छन :

- सम्पत्ति कर
- व्यवसाय कर

- बहाल कर
- नक्सापास दस्तुर
- व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर
- वन पैदावार
- मनोरञ्जन कर
- विज्ञापन कर
- जडीवुटी कर

उपरोक्त करको प्रभावकारी सङ्कलनका लागि प्राथमिकताका आधारमा गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरू निम्नानुसार छन् :

- आवश्यक जनशक्ति तथा भौतिक सुविधा सहितको राजस्व शाखा गठन गर्ने ।
- सम्पत्तिकर वा वैज्ञानिक ढङ्गले लागु गर्ने ।
- तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिक गर्ने ।

त्यसैगरी गाउँपालिकाले राजस्व बृद्धि एवम् करको प्रभावकारी सङ्कलनका लागि प्राथमिकताका आधारमा निम्नानुसारका क्रियाकलापहरू गर्न सिफारिस गरिन्छ :

- राजस्व परिचालनको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा भौतिक सुविधा सहित वर्तमान राजस्व शाखालाई थप सुदृढिकरण गर्ने ।
- राजस्व सक्बन्धी सम्पूर्ण तथ्याङ्क सङ्कलन र अद्यावधिकरण गर्ने र स्वचालीत बनाउने ।
- घरबहाल करको प्रगतिशील दर निर्धारण गर्ने साथै बहाल बिटौरी करका क्षेत्रहरूको ठेक्का निर्धारण गर्ने ।
- करदाताहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने तथा करदाताहरूलाई नियमित रूपमा पत्र वा विद्युतिय सूचना पठाउने ।
- लेखा प्रणालीलाई व्यवस्थित गरी पेशकी नियन्त्रण, वैज्ञानिक लेखा प्रणालीको व्यवस्थापन र स्थीर सम्पत्तिहरूको संरक्षण र परिचालन गर्ने ।
- राजस्व प्रणालीलाई अनुमान योग्य बनाउन आवश्यक प्रकृया अगाडी बढाउने ।

थप सुझावहरू

- गाउँपालिकामा दर्ता गरेर मात्र व्यवसाय सञ्चालन गर्न उत्प्रेरित गर्ने ।
- गाउँपालिकाको आय बृद्धिको लागि बजारक्षेत्रभित्र रहेका सार्वजनिक जग्गा तथा मठमन्दिरसँग रहेको सार्वजनिक जग्गाहरूलाई व्यवस्थित गरी व्यावसायिक रूपमा प्रयोग गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

- गाउँपालिकाको स्वामित्वमा रहेको उपयुक्त स्थानमा सटर निर्माण गरी भाडामा दिन सकिने ।
- गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका निजी विद्यालयको तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्ने ।
- Billing System को विकास (जस्तै: SMS / Mobile System) गर्ने ।
- राजस्वलाई गाउँपालिकाको सेवा प्रणालीमा आवद्ध गर्ने र करदाता तथा सेवाग्राही सचेतना कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाको राजस्व प्रशासन सम्बन्धी कार्य क्रमशः बडा तहमा विकेन्द्रिकरण गर्दै लैजाने।
- निजी क्षेत्र र विभिन्न दातृ निकायहरूबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रम र लगानीलाई गाउँपालिकाको बहुवर्षिय तथा वार्षिक कार्यक्रमसँग आवद्ध गरी स्रोत परिचालन गर्ने ।
- गाउँपालिकाले सञ्चालन गर्दै आएका सम्भाव्य आयोजनाहरूको निर्माण, मर्मत तथा संचालनमा निजी क्षेत्रको सहभागिता बढाउँदै लैजाने ।
- प्रविधिको उच्चतम प्रयोग गर्दै गाउँपालिकाको कर प्रणाली र खर्च प्रणालीलाई क्रमशः कम्प्युटर सफ्टवेयर प्रणालीमा लैजाने ।

राजस्व अभिवृद्धिका लागि वडागत रूपमा सुझावहरू

- व्यवसायीक तरकारी, फलफुल, पशुपंक्षी तथा दुध सङ्कलन केन्द्रको स्थापना गर्न सकिने,
- पर्यटकिय सम्भावना भएको क्षेत्रको पहिचान गरी पिकनिक स्थल तथा पार्क निर्माण गर्ने,
- वडाबासीलाई करको बारेमा जानकारी दिने र नतिर्नेलाई दण्ड तथा जरिवानाको नीति कार्यान्वयन गर्ने,
- आवास क्षेत्र तथा व्यापारिक क्षेत्रको श्रेणि विभाजन गरी घर बहाल कर उठाउन सकिने,
- व्यवसायीहरूलाई करको दायरामा ल्याई कर तिर्न लगाउने नतिर्नेलाई दण्ड तथा जरिवाना लगाउने,
- कर तथा राजस्व सम्बन्धी जनचेतना जगाउने कार्यक्रम गर्ने,
- निजी विद्यालयलाई कर उठाउने कार्यको कार्यान्वयन गर्ने,
- गाउँपालिका क्षेत्रमा व्यवसाय गर्दा अनिवार्य रूपमा व्यवसाय दर्ता गराएर मात्र गर्ने प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याउने र व्यवसाय दर्ता भए नभएको अनुगमन गर्ने,
- कर दरमा समय सापेक्ष परिमार्जन गर्दै दयरा फराकिला पार्ने,
- बढि तथा समयमा कर तिर्ने करदातालाई प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने,
- राजस्व शाखाको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा सुचना प्रविधिको अधिकतम उपयोग गर्ने
- करदाताको व्यवस्थित अभिलेख गर्ने र त्यसलाई स्वचालित बनाई राजस्व चुहावट नियन्त्रण तथा आन्तरिक लेखापरिक्षणमा जोड दिने,
- राजस्व सङ्कलनको नियमित प्रगति समिक्षा गर्ने तथा सुधार गर्नुपर्ने देखिएमा तत्काल सुधारका कार्य गर्ने,

- राजस्व परामर्श समितिको भुमिकालाई प्रभावकारी बनाउदै लैजाने
- राजस्व मूल्याङ्कन तथा अनुगमन प्रभावकारी, नतिजामुखी र चुस्त बनाउने ।

सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन पश्चात् आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूमा हुने आय संरचना देहाय अनुसार हुने प्रक्षेपण गरिएको छः

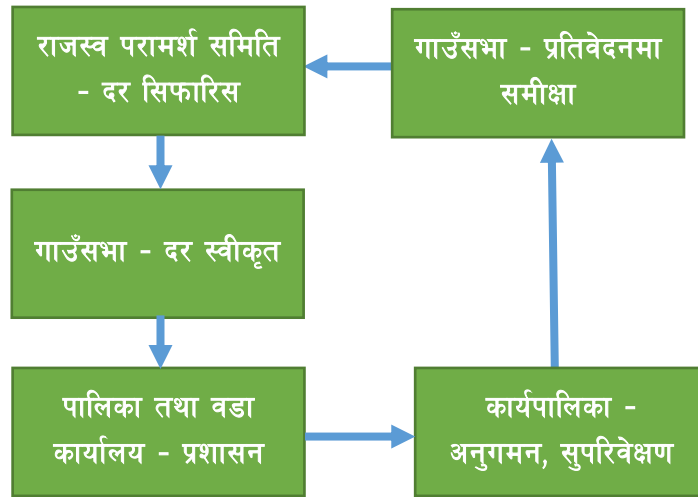
tflnsf 28M ufpkflnsfsf] ck]lIft cfo ;+If]kdf

राजस्व शीर्षक	यथार्थ	यथार्थ	अनुमानित	प्रक्षेपित आय		
	076/77	077/78	078/79	079/80	080/81	081/82
आन्तरिक आय	2813820.50	2727384.04	2050000.00	5533730.00	6367104.00	7326147.00
सङ्घीय राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त आय	32190646.28	40351307.53	56709000.00	59544450.00	62521672.50	65647756.13
प्रदेशबाट एकल कर प्रशासन अन्तर्गतको राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने आय	799973.73	580883.43	585990.36	596326.88	626143.22	657450.38
अनुदान (सङ्घ तथा प्रदेश)	204854000.45	280127200.39	269699000.00	283183950.00	297343147.50	312210304.88
लागत सहभागिता	0.00	0.00	0.00			
जम्मा	240658440.96	323786775.39	329043990.36	348858456.88	366858067.22	385841658.38
कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)	1.7	0.84	0.62	1.59	1.74	1.90

स्रोत: राजस्व सुधार सम्बन्धी तथ्याङ्क विश्लेषण

परिच्छेद आठ: अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

प्रभावकारी कार्यान्वयन भयो भने मात्र योजनाले सार्थकता पाउन सक्छ । कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि अन्य कुराको अतिरिक्त यसको अनुगमनको लागि भरपर्दो विधि र संयन्त्र किटान हुन आवश्यक भए जस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था गरिनु जरूरी हुन्छ । राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा मुख्य रूपमा राजस्व शाखा/महाशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति तथा कार्यपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । अनुगमनबाट गाउँपालिकाको राजस्व सम्बन्धी नीति र योजनाको उचित रूपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्य अनुरूप भए नभएको, राजस्व प्रशासनमा कुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागि गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरूस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजस्व कोषमा दाखिला गरे नगरेको कुराहरू नियमित रूपमा अनुगमन गरी अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकता अनुसार निर्णय, निर्देशन तथा गाउँपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत आर्थिक ऐनको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ । प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजना र सो बमोजिम संकलित राजस्वको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लागि निम्न बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ (तालिका २९, चित्र ८) ।

l r q ८ M / f h : j r q m

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
राजस्व असुली	राजस्व शाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> स्थलगत अनुगमन गर्ने नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने
राजस्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> स्थलगत अनुगमन गर्ने नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
राजस्व सुधार योजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> स्थलगत अनुगमन गर्ने नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
समन्वय तथा सहकार्य	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> स्थलगत अनुगमन गर्ने समन्वय र सहजीकरण गर्ने मार्गदर्शन तथा निर्देशन दिने
राजस्व नीति	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा	चौमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> चौमासिक तथा वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने
राजस्व प्रतिवेदन	राजस्व शाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, सभा, लेखापरीक्षक	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक लक्ष्य र प्रगति प्रतिवेदनहरू सम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गरी आवश्यक रणनीति सिफारिस, सुझाव तथा निर्देशन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
समीक्षा	उपाध्यक्ष	चौमासिक र वार्षिक	<ul style="list-style-type: none"> लक्ष्य र उपलब्धि सहित सिकाईको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

यसैगरी प्रक्षेपित राजस्व असुलीमा देखिएका समस्याहरूको समधानका लागि आवश्यक कार्यका लागि गाउँ कार्यपालिकामा प्रस्ताव पेश गर्ने । यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि निम्न चार तहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था सिफारिस गरिएको छ ।

(क) कार्यालय स्तरको अनुगमन :

यो राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत, राजस्व उपशाखा तथा अन्य सम्बन्धित शाखाका प्रतिनिधिहरू तथा वडा सचिवहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

गाउँपालिकाले कम्तिमा महिनाको एक पटक बैठक बसी कार्ययोजनामा उल्लेख गरिएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको लक्ष्य अनुसार असुली भए नभएको, लक्ष हासिल गर्ने दिशातर्फ उन्मुख भए नभएको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत एवम् कार्यगत निर्णयहरू गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

(ख) राजस्व परामर्श समितिबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन :

राजस्व परामर्श समितिले राजस्व सुधार योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था तथा आय सङ्कलनको अवस्थाको नियमित अनुगमन गरी गाउँकार्यपालिकालाई चौमासिक रूपमा आवश्यक परामर्श प्रदान गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी आगामी आ.व.को लागि आयको अनुमान गर्नुभन्दा पूर्व विगतको आर्थिक ऐनको मूल्याङ्कन गरी आयका स्रोत, दर तथा दायरा र व्यवस्थापनमा हेरफेर गर्नुपर्ने भएमा सुधारको लागि क्रियाकलाप सिफारिस गर्ने र त्यसैको आधारमा आयको अनुमान गर्नु पर्दछ । यसका अतिरिक्त आर्थिक वर्षको समाप्ति पश्चात् राजस्व सुधार योजनाको समीक्षा गर्नुपर्दछ ।

(ग) कार्यपालिकाबाट अनुगमन तथा मूल्याङ्कन :

गाउँकार्यपालिकाको बैठकले राजस्व परामर्श समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूलाई छलफलमा ल्याई आवश्यक निर्णय गर्नुपर्ने हुन्छ । समितिले प्रस्तुत गरेका सुझावहरूमा आवश्यक छलफल गरी

राजस्व सुधार योजना तथा आय असुली अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक नीतिगत तथा कार्यगत निर्णय गर्नुपर्ने भएमा आवश्यक निर्णय गर्नुपर्दछ ।

(घ) वाह्य अनुगमन तथा मूल्याङ्कन :

राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको पश्चात आन्तरिक राजस्वमा के कति सुधार भयो वा सुधारोन्मुख छ भनी गाउँपालिकाले गरेको राजस्वको प्रक्षेपणलाई आधार मानेर सङ्घिय अर्थ मन्त्रालय तथा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, प्रदेश मन्त्रालय, दातृ निकायहरू आदिले अनुगमन गर्न सक्नेछन ।

अनसाची

अनसर्षाची १: सन्दर्भ सामग्रीहको सची

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
<ul style="list-style-type: none"> नेपालको संविधान 	<p>राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड (भाग १९: धारा २२८ देखी २३० सम्म)</p> <p>स्थानीय आर्थिक प्रणाली (भाग १९ : धारा २२८ देखी २३० सम्म)</p> <p>सङ्घ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको अधिकार सूची (अनुसूची ५ देखी ९ सम्म)</p>	नेपाल कानून आयोग
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ 	<p>गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार (परिच्छेद: ३)</p> <p>गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्र (परिच्छेद: ९)</p> <p>गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको आर्थिक कार्य प्रणाली (परिच्छेद: १०)</p>	नेपाल कानून आयोग
<ul style="list-style-type: none"> अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ 	<p>राजस्वको अधिकार (परिच्छेद: २)</p> <p>राजस्वको बाँडफाँड (परिच्छेद: ३)</p> <p>अनुदानको व्यवस्था (परिच्छेद: ४)</p> <p>वैदेशिक सहायता तथा ऋण (परिच्छेद: ५)</p> <p>आय व्ययको प्रक्षेपण गर्ने (दफा १८)</p> <p>राजस्व प्रस्ताव तयार गर्ने (दफा १९)</p> <p>वित्तीय अनुशासन (परिच्छेद: ८)</p> <p>नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले लगाउन सक्ने कर (अनुसूची १,२ र ३)</p> <p>प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँड (अनुसूची ४)</p>	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93
<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ 	प्राकृतिक स्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँड तथा अनुदान (परिच्छेद ४)	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय https://www.mof.gov.np/site/publication-category/93

सन्दर्भ सामाग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
<ul style="list-style-type: none"> केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५ 	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार सम्बन्धी विषयमा भएका गरिएका संशोधनहरू	नेपाल कानून आयोग
<ul style="list-style-type: none"> नेपाल सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र आर्थिक ऐनहरू 	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा भएका वा हुने संशोधित प्रावधानहरू	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश सरकारको वार्षिक बजेट वक्तव्य र प्रदेश आर्थिक ऐनहरू 	स्थानीय तह र प्रदेश सरकारबिच साभ्ता अधिकार सूचीका विषयमा प्रदेश कानूनले गरेका व्यवस्थाहरू	सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहको आर्थिक ऐन २०७४/०७५ 		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४ 	स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपणको ढाँचामा एकरूपताका लागि	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहको आर्थिक ऐनको नमूना, २०७४ 		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> एकीकृत सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४ 		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह सम्बन्धी व्यवस्था, २०७४ 		नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> नेपाल सरकारको आर्थिक ऐन, २०७५ 		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश तथा स्थानीय कर सम्बन्धी अध्ययन तथा सुझाव प्रतिवेदन, २०७५ - नेपाल सरकार (मन्त्रपरिषद्) निर्णयबाट गठित कार्यदलले अर्थ मन्त्रालय समक्ष पेश गरेको 		नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहको वस्तुगत विवरण (प्रोफाईल) 	स्थानीय तहको राजस्व अधिकार क्षेत्रमा पर्ने स्रोतहरूको आधार (Base) बारेको सूचना र तथ्याङ्क	सम्बन्धित स्थानीय तह

सन्दर्भ सामग्री	अध्ययनको विषय क्षेत्र	श्रोत
<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहका विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको योजना, बजेट तथा कार्यक्रमहरू 	स्थानीय राजस्व र आयको प्रवृत्ति विश्लेषण	सम्बन्धित स्थानीय तह
<ul style="list-style-type: none"> सङ्घ तथा प्रदेशले उपलब्ध गराएका कार्यविधि, दिग्दर्शन, ऐन कानूनका नमुनाहरू 	स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको उपयोगका लागि कानुनी र नीतिगत व्यवस्था	नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालय नेपाल कानून आयोग नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लगायतका सम्बन्धित निकायहरू
<ul style="list-style-type: none"> अन्य स्थानीय तहले विगतमा तर्जुमा गरेका कार्ययोजनाहरू 	सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा	अन्य स्थानीय तहहरू
<ul style="list-style-type: none"> अध्ययन क्षेत्रमा रहेका क्लष्टर अर्न्तगतका स्थानीय तहसंग आधारित विभिन्न आर्थिक वर्षहरूको नगरपालिका विकास योजना, गाउँपालिकाका विकास योजना बजेट तथा कार्यक्रमहरू 		सम्बन्धित स्थानीय तह
<ul style="list-style-type: none"> सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयका प्रगति प्रतिवेदनहरू 		सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय
<ul style="list-style-type: none"> अन्य दस्तावेजहरू 	सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा	विभिन्न निकायहरू

अनसूची २: कार्यक्रममा सहभागीहरूको सूची र कार्य सम्पन्नको पत्र

आज मिति २०७९ साल आषाढ महिना १२ गतेका दिन प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, डोटी को सहयोग तथा क्युव-पाथवे-भूगोल जेभीको सहजीकरण र अपिदिमाल गाउँपालिकाको आयोजनामा यस गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना २०७८/०७९ को अभिमुखिकरण कार्यशाला तथा अन्तिम प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण कार्यक्रम यस गाउँपालिकाका प्रमुख/अध्यक्ष श्री अरवि ठाकुर को अध्यक्षतामा देहाय बमोजिमको उपस्थितिमा सम्पन्न गरियो ।

उपस्थिति

क्र.सं.	नाम	पद	दस्तखत
१	अरवि ठाकुर बोहरा	अध्यक्ष, अपिदिमाल गा.पा.प्रमुख	
२	लक्ष्मी वि. थापा	प्रमुख प्र.अधिष्ठित, अपिदिमाल गा.पा.	
३	राधा खड्का	सहायक प्र.अधिष्ठित १	
४	गंगा खड्का	सहायक प्र.अधिष्ठित ३	
५	राधा खड्का	सहायक प्र.अधिष्ठित २	
६	राधा खड्का	सहायक प्र.अधिष्ठित २	
७	राधा खड्का	" " ६	
८			
९			
१०			
११			

प्रस्तुतीकरण पश्चात सोही भेलाले तपसिल बमोजिमका निर्णय समेत गरियो ।

प्रस्तावहरू:

१. अपिदिमाल...गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन सम्बन्धमा ।
२. अपिदिमाल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन कार्यपालिकाबाट अनुमोदन गर्ने सम्बन्धमा ।

निर्णयहरू

निर्णय नं. १: अपिदिमाल... गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन सम्बन्धमा प्रस्तुतीकरण तथा छलफल गरियो साथै राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम मस्यौदा संशोधन सहित प्राप्त गर्ने निर्णय गरियो । राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका लागी आर्थिक सहयोग गर्ने प्रादेशिक सुशासन केन्द्र, डोटी तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने क्युव-पाथवे-भूगोल जेभी तथा विज्ञहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं. २: अपिदिमाल... गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन अपिदिमाल गाउँपालिकाले कार्यपालिकाबाट पारित गराउने निर्णय समेत गरियो ।

अपिहिमाल गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
खण्डेगंगा, दाचुला
सुदूरपश्चिम प्रदेश, नेपाल

पत्र संख्या २०७८-०७९

सं. नं. ३९

मिति: २०७९/०३/१२

श्री क्युव-पाथवे-भूगोल जेभी,
काठमाण्डौं,

विषय: कार्यसम्पन्नबारे ।

प्रस्तुत विषय सम्बन्धमा श्री क्युव-पाथवे-भूगोल जेभी, काठमाण्डौंको सहजिकरण र श्री प्रदेश सुशासन केन्द्र डोटी, सुदूरपश्चिम प्रदेशको सहयोगमा सुदूरपश्चिम प्रदेश दाचुला जिल्ला, अपिहिमाल गाउँपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी छलफलभएको र मस्यौदा प्रतिवेदन प्राप्त भएको जानकारी गराउँदै श्री क्युव-पाथवे-भूगोल जेभी, काठमाण्डौं र श्री प्रदेश सुशासन केन्द्र डोटी, सुदूरपश्चिम प्रदेशलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै यो पत्रउपलब्ध गराईएको छ ।

(Signature)

लक्ष्मण सिंह धामी
(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

बोधार्थ

श्री प्रदेश सुशासन केन्द्र डोटी, सुदूरपश्चिम प्रदेश

विमित प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
अपिहिमाल गाउँपालिका

वेबसाइट: www.apihimalmun.gov.np ईमेल: apihimaldarchula@gmail.com

info@apihimalmun.gov.np